

Szlak
Chopinowski

PRZEWODNIK

mazowsze.travel

mazowsze.
serce Polski

 MAZOWIECKA
REGIONALNA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA

Wydawca Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna
ul. Nowy Świat 27/2, 00-029 Warszawa, www.mrot.pl
tel.: +48 22 877 20 10

Teksty Teksty przewodnika poświęcone Chopinowi na podstawie opracowania Marity Albán Juárez,
pozostałe teksty Euro Pilot Sp. z o.o.

Redaktor Jolanta Sieradzka-Kasprzak

Korekta merytoryczna Dominika Borówka,
Magdalena Budkiewicz-SucHECKA,
opis Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie
oraz Domu Urodzenia Fryderyka Chopina
w Żelazowej Woli skonsultowane
z Narodowym Instytutem Fryderyka Chopina

Współpraca Adam Jasiński, Adam Pawliszak

Korekta językowa Grzegorz Berent

Zdjęcia Archiwum MROT, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie,
Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina
w Sannikach, archiwum Euro Pilot Sp. z o.o.

Opracowanie i redakcja Euro Pilot Sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa
europilot.com.pl

Warszawa, 2026

ISBN 978-83-8218-361-0

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być
reprodukowana bez pisemnej zgody Wydawcy.

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Mazowsze.
serce Polski

Publikacja realizowana w ramach projektu pn. „Rozwój oferty szlaków turystycznych Mazowsza” współfinansowanego z Funduszy Europejskich dla Mazowsza 2021-2027,
Priorytet: Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu,
Działanie: Kultura i turystyka.

Szlak Chopinowski

Mazowsze. Dziś – serce Polski. W okresie kształtowania się Rzeczypospolitej przez ponad trzy stulecia – odrębne państwo. W centrum regionu zachwyca stolica, pełna wrażeń, atrakcji i kontrastów, ze słynnymi zabytkami i biznesowym city, które sięga chmur. Wokół rozciąga się kraina równie niezwykła, która kusi pejzażem pól, łąk i lasów, malowniczo przeplecionych błękitnymi wstęgami rzek. To idealny kierunek na dłuższe i krótsze wypadki rowerowe, rodzinne kajakowanie i leśne wędrówki. Wyprawa przez Mazowsze to prawdziwa przygoda, której trasę znaczą średniowieczne zamki, szlacheckie dwory, świątynie wielu wyznań, pola wielkich bitew i krajobrazy, których różnorodność od lat przyciąga filmowców. Cały ten świat to olbrzymi skarbiec historii, kultury i przyrody. Wystarczy stanąć u jego granic i wypowiedzieć zaklęcie: Mazowsze, otwórz się! A później podążać wybranym szlakiem.

Oto **SZLAK CHOPINOWSKI** – podróż na Mazowsze nietknięte jeszcze rewolucją przemysłową i do Warszawy początku XIX wieku, kiedy klasycy spierali się z romantykami. Podążając krok w krok za młodziutkim kompozytorem, można wyobrazić sobie dynamicznie rozwijające się miasto sprzed dwóch stuleci – z piękną klasycystyczną architekturą, gwarnymi kawiarniami, teatrami i arystokratycznymi salonami, w których kwitło życie kulturalne. Tłumnie bywało też na rogu Trębackiej i Krakowskiego Przedmieścia – na stacji dylizansów, z której wyruszały pojazdy konne w różne strony świata. Stąd kilkuletni Fryderyk odjeżdżał do rodzinnej Żelazowej Woli, gdzie dziś można posłuchać jego muzyki dobiegającej z wnętrza szlacheckiego dworku. I do Sochaczewa, gdzie zagrał koncert z generałem zakochanym w talencie młodego pianisty. A także do Brochowa słynącego z unikalnej bazyliki obronnej, w której syn państwa Chopinów został ochrzczony w 1810 r. Stąd 20-letni kompozytor wyruszył do Wiednia, rozpoczynając podróż ku sławie przekraczającej granice czasu i przestrzeni.

Szlak Chopinowski jest jedną z kilku tras tematycznych, dzięki którym można odkryć dziedzictwo Mazowsza. Warto poznać je wszystkie. Szlak Książąt Mazowieckich to podróż do krainy średniowiecznych zamków, walecznych rycerzy oraz mądrych i ambitnych władców, którzy przez trzy wieki zarządzili Mazowszem jako niezależnym państwem. Szlak Bitwy Warszawskiej 1920 to natomiast podróż w czasie i przestrzeni uodwadniająca, że batalia sprzed ponad stulecia uważana jest za jedną z najważniejszych w historii Europy. Mazowsze na Filmowo to propozycja dla podróżników i miłośników kina w jednym, zaś Industrialne Mazowsze to cała masa atrakcji spod znaku kolei wąskotorowych, starych fabryk, elektrowni czy urządzeń hydrotechnicznych.

Szczegółowe informacje o Szlaku Chopinowskim można znaleźć na portalu mazowsze.travel.

Życie Fryderyka Chopina

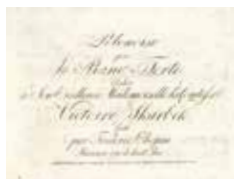
kalendarium

1810

1 marca w Żelazowej Woli urodził się Fryderyk Chopin. Jesienią rodzina Chopinów przeprowadziła się do Warszawy.

1815–1818

Fryderyk rozpoczął naukę gry na fortepianie u Wojciecha Żywnego. W 1817 r. ukazał się drukiem pierwszy utwór Chopina – *Polonez g-moll*. W 1818 r. kilkuletni pianista dał pierwszy publiczny koncert, który przyniósł mu rozgłos i stał się początkiem kariery. W „Pamiętniku Warszawskim” odnotowano: *Prawdziwy geniusz muzyczny: nie tylko bowiem z łatwością największą i smakiem nadzwyczajnym wygrywa sztuki najtrudniejsze na fortepianie, ale nadto jest już kompozytorem kilku tańców i wariacji, nad którymi znawcy muzyki dziwić się nie przestają.*

przeprowadziła się do nowego mieszkania w Pałacu Krasińskich przy Krakowskim Przedmieściu. W tym samym roku Fryderyk skomponował pierwsze poważne utwory: *Wariacje B-dur op. 2* na temat *Là ci darem la mano* z „Don Juana” Mozarta oraz *Sonatę c-moll op. 4*. Latem wyruszył na wycieczkę, której celem miał być Gdańsk.

1828–1829

Fryderyk spędził letnie wakacje 1828 w Sannikach u Prusaków. We wrześniu, podczas krótkiego wyjazdu, poznał życie muzyczne Berlina. W 1829 r. skończył studia z opinii Józefa Elsnera: *Szo-pen Friderik – szczególna zdadność, geniusz muzyczny*. Latem pojechał do Wiednia, gdzie z sukcesem zadebiutował na europejskiej scenie. Jesienią odwiedził swoją matkę chrestną Annę Wiesiołowską w Strzyżewie i rodzinę księżąt Radziwiłłów w Antoninie.

1823–1825

Fryderyk, wcześniej kształcony w domu, został uczniem IV klasy Liceum Warszawskiego. Wakacje w 1824 i 1825 r. spędził w Szafarni na Ziemi Dobrzyńskiej.

1826–1827

Chopin rozpoczął studia w Szkole Głównej Muzyki przy Uniwersytecie Warszawskim. Na zajęcia kompozycji uczęszczał do Józefa Elsnera. Latem wyjechał do uzdrowiska w Dusznikach. W 1827 r., po śmierci najmłodszej córki Chopinów – Emilii, rodzina

1830

Dwa koncerty w Teatrze Narodowym w marcu, podczas których młody artysta zagrał także własne kompozycje, m.in. *Koncert f-moll* i *Fantazję A-dur* na tematy polskie, które zostały entuzjastycznie przyjęte przez publiczność. Latem Fryderyk rozpoczął przygotowania do wyjazdu z ojczyzny, odwiedził Poturzyn i spędził kilka dni w Żelazowej Woli. Pożegnał się z rodziną, przyjaciółmi i 2 listopada opuścił Warszawę, do której już nigdy nie powrócił.

•1831–1832

Osiem miesięcy 1831 r. Chopin spędził w Wiedniu. W Stuttgarcie przeżył załamanie na wieść o upadku powstania listopadowego. Jesienią dotarł do Paryża, gdzie mieszkał do końca życia. W lutym 1832 r. zagrał w „salonie” Pleyela publiczny koncert, o którym napisano: *Wszystkich tutejszych fortepianistów zabił na śmierć, cały Paryż ogłupiał*. Dzięki koncertowi zaistniał w środowisku muzycznym i stał się wziętym nauczycielem fortepianu.

•1833–1834

Pracowite miesiące. Czas wypełniały Chopinowi koncerty, lekcje gry na fortepianie i komponowanie. Lato 1833 spędził w Côteau; odwiedził też Brukselę i Lille. W 1834 r. nawiązał kontakty z Mendelssohmem, Lisztem, Hillerem i Berliozem. Zwiedził Akwizgran, Düsseldorf, Kolonię i Koblencję.

•1835

W Karlowych Warach Chopin spotkał się z rodzicami, później krótko przebywał w Dieczynie, Dreźnie (gdzie znajomość z Wodzińskimi ze Służewa zaowocowała narzeczeństwem z młodziutką Marią Wodzińską), a także w Lipsku, Frankfurcie, Heidelbergu, następnie również w Strassburgu.

•1836–1837

Latem Fryderyk odwiedził Wodzińskich w Marienbadzie, później pojechał do Drezna, Lipska, Kassel i Frankfurtu. Poznał George Sand. Coraz więcej czasu poświęcał na komponowanie. W 1837 r. zdecydował się na spontaniczny wyjazd do Londynu z fabrykantem fortepianów Camillem Pleyelem. W sierpniu narzeczeństwo z Marią Wodzińską zostało zerwane.

•1838–1843

Początek związku z George Sand. Jesienią Chopin wyjechał z nią i jej dziećmi na

Majorkę. W 1839 r., mimo fatalnego stanu zdrowia, dużo komponował. Lato spędził w posiadłości George Sand w Nohant. W 1840 r. intensywnie pracował i udzielał się towarzysko w Paryżu. Kolejne miesiące spędził, kursując między Paryżem a Nohant. Nadal bardzo dużo pracował i komponował.

•1844–1846

Poważne problemy zdrowotne Fryderyka. 3 maja 1844 r. zmarł jego ojciec Mikołaj Chopin. Rok 1845 r. wypełnia Fryderykowi praca w Paryżu, lato spędził w Nohant. Pierwsze poważne nieporozumienia z George Sand. W 1846 ożywione kontakty ze środowiskiem emigracyjnym Hôtel Lambert.

•1847–1848

Konflikt George Sand i Chopina zaostrzył się i ostatecznie doszło do zerwania. W 1848 r., pomimo nękających go chorób, Chopin przez siedem miesięcy koncertował w Anglii i Szkocji. 16 listopada w Guildhall w Londynie dał ostatni w życiu publiczny koncert. Ciężko chory wrócił do Paryża.

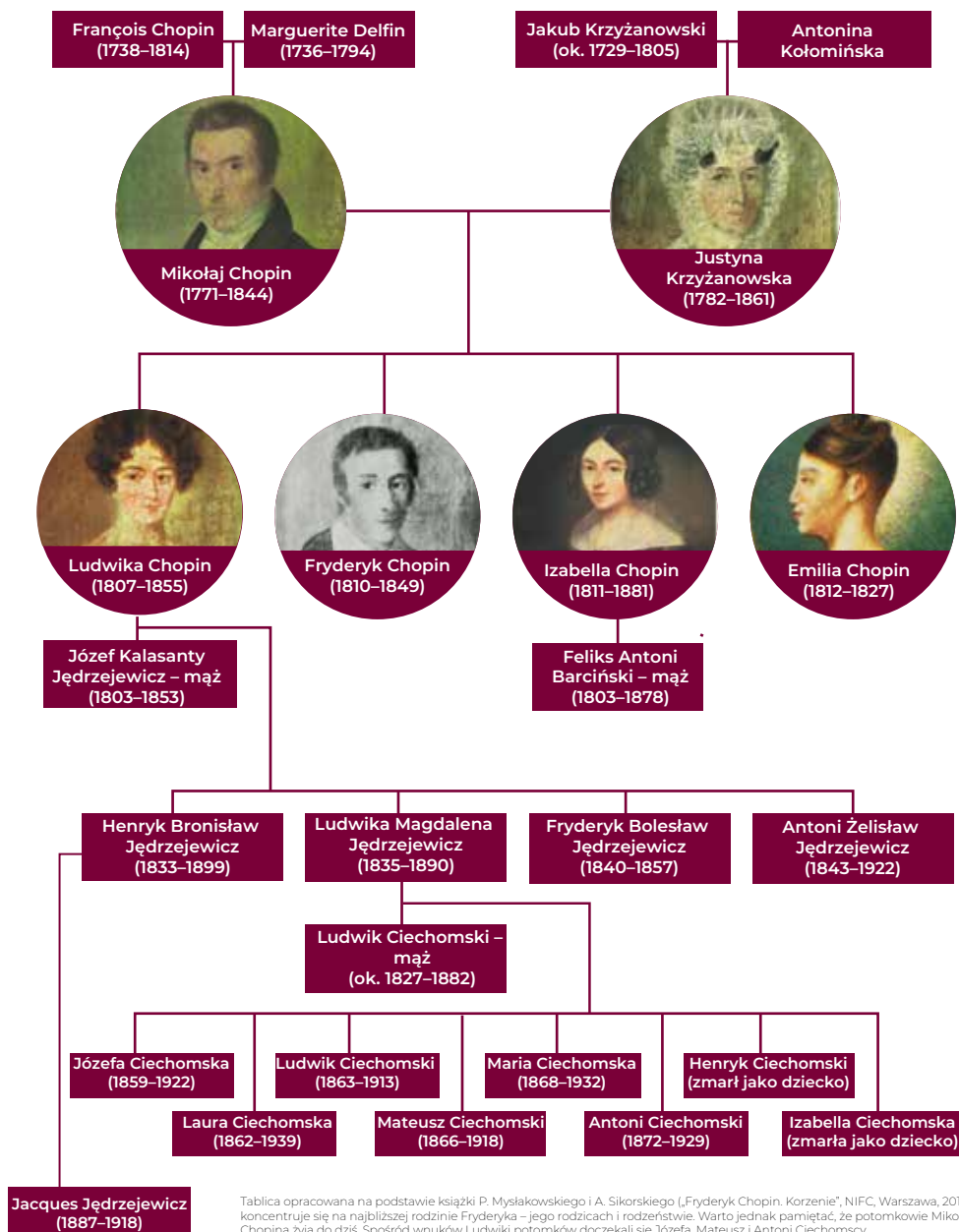
•1849

Wyniszczająca organizm choroba zmusiła Chopina do ograniczenia przyjmowania gości i udzielania lekcji. Do siostry Ludwika napisał: *Jeżeli możecie, to przyjdźcie. Słaby jestem i żadne doktory mi tak jak Wy nie pomogą. [...] Dziś piękna pogoda, siedzę w salonie i admiruję mój widok na cały Paryż*. Niekończące się konsultacje lekarskie niestety nie przyniosły żadnej poprawy stanu zdrowia. Przeczuwając najgorsze, kompozytor uporządkował sprawy wydawnicze i pożegnał się z najbliższymi. Zmarł 17 października.

Rodzina Fryderyka Chopina

Tablica opracowana na podstawie książki P. Mysłakowskiego i A. Sikorskiego („Fryderyk Chopin. Korzenie”, NIFC, Warszawa, 2010) koncentruje się na najbliższej rodzinie Fryderyka – jego rodzicach i rodzeństwie. Warto jednak pamiętać, że potomkowie Mikołaja Chopina żyją do dziś. Spośród wnuków Ludwika potomków doczekali się Józefa, Mateusza i Antoni Ciechomscy.

Portrety rodziny F. Chopina (poza Emilią) – reprodukcje (1930) zaginionych obrazów A. Mieroszewskiego (1829). Portret Emilii – miniatura nieznanego autora.

📷 Dom Urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli

OJCIEC – MIKOŁAJ CHOPIN

(15 IV 1771, Marainville – 3 V 1844, Warszawa)

Mikołaj urodził się we francuskiej wiosce w Lotaryngii. Jego rodzina mieszkała na terenie posiadłości należącej do Polaka – Michała Jana Paca. Administrator majątku Adam Weydlich, również Polak, zainteresował się inteligentnym młodzieńcem i zatrudnił do pomocy na zamku. Gdy rodzina Weydlichów przenosiła się w 1787 r. do Warszawy, zabrała nastolatka ze sobą. Mikołaj był ogólnie wykształcony, znał podstawy języków obcych i miał zdolności muzyczne. Amatorsko grał na flecie i skrzypcach. Po przyjeździe do Warszawy pracował na pensji, później liczne rodziny ziemiańskie zatrudniały go jako nauczyciela. Ostatnim miejscem, w którym Chopin pracował jako domowy nauczyciel, był majątek hr. Skarbków w Żelazowej Woli. Tam francuski emigrant poznał Justynę Krzyżanowską, z którą wziął ślub w 1806 r. W 1810 r., gdy otrzymał stałą posadę nauczyciela języka francuskiego w Liceum Warszawskim, przeniósł się z rodziną do Warszawy i zamieszkał tam na stałe. Poza pracą w liceum prowadził również pensję dla chłopców, która dość szybko zyskała renomę.

MATKA – JUSTYNA CHOPIN, Z DOMU KRZYŻANOWSKA

(14 IX 1782, Długie – 1 X 1861, Warszawa)

Pochodziła ze zubożałej szlacheckiej rodziny. Jej ojciec Jakub Krzyżanowski był zarządcą dóbr hr. Skarbków w Izbicy, gdzie Justyna dorastała. Rodzinne strony opuściła pomiędzy 1800 a 1805 r., by zamieszkać w Żelazowej Woli, gdzie pomagała hr. Ludwice Skarbkowej w zarządzaniu majątkiem i prowadzeniu domu. Prawdopodobnie tutaj poznała guwernera Mikołaja Chopina, z którym wzięła ślub w 1806 r. w pobliskiej parafii w Brochowie. W 1807 r. przyszła na świat Ludwika, a trzy lata później Fryderyk. W 1810 r., gdy Mikołaj Chopin otrzymał pracę w Liceum Warszawskim, rodzina przeniosła się do Warszawy. Tam urodziła się Izabella (1811) oraz najmłodsze dziecko Chopinów – Emilia (1812). Justyna poza czwórką własnych dzieci zajmowała się też całym zapleczem gospodarskim związanym z prowadzeniem przez Chopinów pensji dla chłopców z rodzin ziemiańskich. Pod koniec życia Justyna i Mikołaj zamieszkali w domu młodszej córki (obecny adres: ul. Nowy Świat 47) Izabelli i jej męża Antoniego Barcińskiego.

SIOSTRA – LUDWIKA JĘDRZEJEWICZOWA, Z DOMU CHOPIN

(6 IV 1807, Warszawa – 29 X 1855, Warszawa)

Najstarsza siostra Fryderyka Chopina pobierała pierwsze nauki na pensji dla panien, a muzyki uczyła się u Wojciecha Żywnego. Po upadku powstania listopadowego działała aktywnie w stowarzyszeniach patriotycznych. W 1832 r. poślubiła w Brochowie warszawskiego prawnika Józefa Kalasanta Jędrzejewicza, z którym miała czworo dzieci. Od dzieciństwa była bardzo zżyta z bratem. Po wyjeździe Fryderyka z Warszawy korespondowała z nim i z jego przyjaciółmi. Dwukrotnie odwiedziła go w Paryżu i była przy nim w chwili śmierci. W styczniu 1850 r., zgodnie z życzeniem zmarłego, przewiozła potajemnie serce Fryderyka Chopina do Warszawy.

SIOSTRA – IZABELLA BARCIŃSKA, Z DOMU CHOPIN

(9 VII 1811, Warszawa – 3 VI 1881, Warszawa)

Młodsza siostra Fryderyka cieszyła się najlepszym zdrowiem z całej czwórki rodzeństwa. Otrzymała staranne wykształcenie ogólne. Podobnie jak Ludwika i Fryderyk pobierała lekcje gry na fortepianie u Wojciecha

Żywnego. Po upadku powstania listopadowego zaangażowała się w działalność patriotyczną i prace dobroczynne na rzecz sierot i najuboższych. Na pensji u Chopinów poznała swojego przyszłego męża, późniejszego profesora matematyki, Feliksa Antoniego Barcińskiego, którego poślubiła w 1834 r. w Warszawie. Małżeństwo nie doczekało się potomstwa. W ich domu ostatnie lata życia spędzili rodzice Izabelli – Justyna i Mikołaj Chopinowie.

SIOSTRA – EMILIA CHOPIN

(9 XI 1812, Warszawa – 10 IV 1827, Warszawa)

Najmłodsza siostra Fryderyka, zapewne z powodu słabego stanu zdrowia, najpierw została ochrzczona w domu „z wody” tuż po urodzeniu, a dopiero w 1815 r. dopełniono ceremonii chrztu w kościele. Była bardzo utalentowaną dziewczyną, obdarzoną wdziękiem i poczuciem humoru. Pisywała wiersze i utwory dramatyczne, którymi zachwycała się rodzina. Mimo licznych kuracji i intensywnej walki z gruźlicą, Emilia zmarła w wieku zaledwie 15 lat. Było to tragiczne wydarzenie dla kochającej się i bardzo zżytej rodziny Chopinów. Nie pozostało bez wpływu na wrażliwość pozostałej trójki nastoletniego wówczas rodzeństwa.

 Pomnik Fryderyka Chopina w Łazienkach Królewskich

Warszawa Fryderyka Chopina

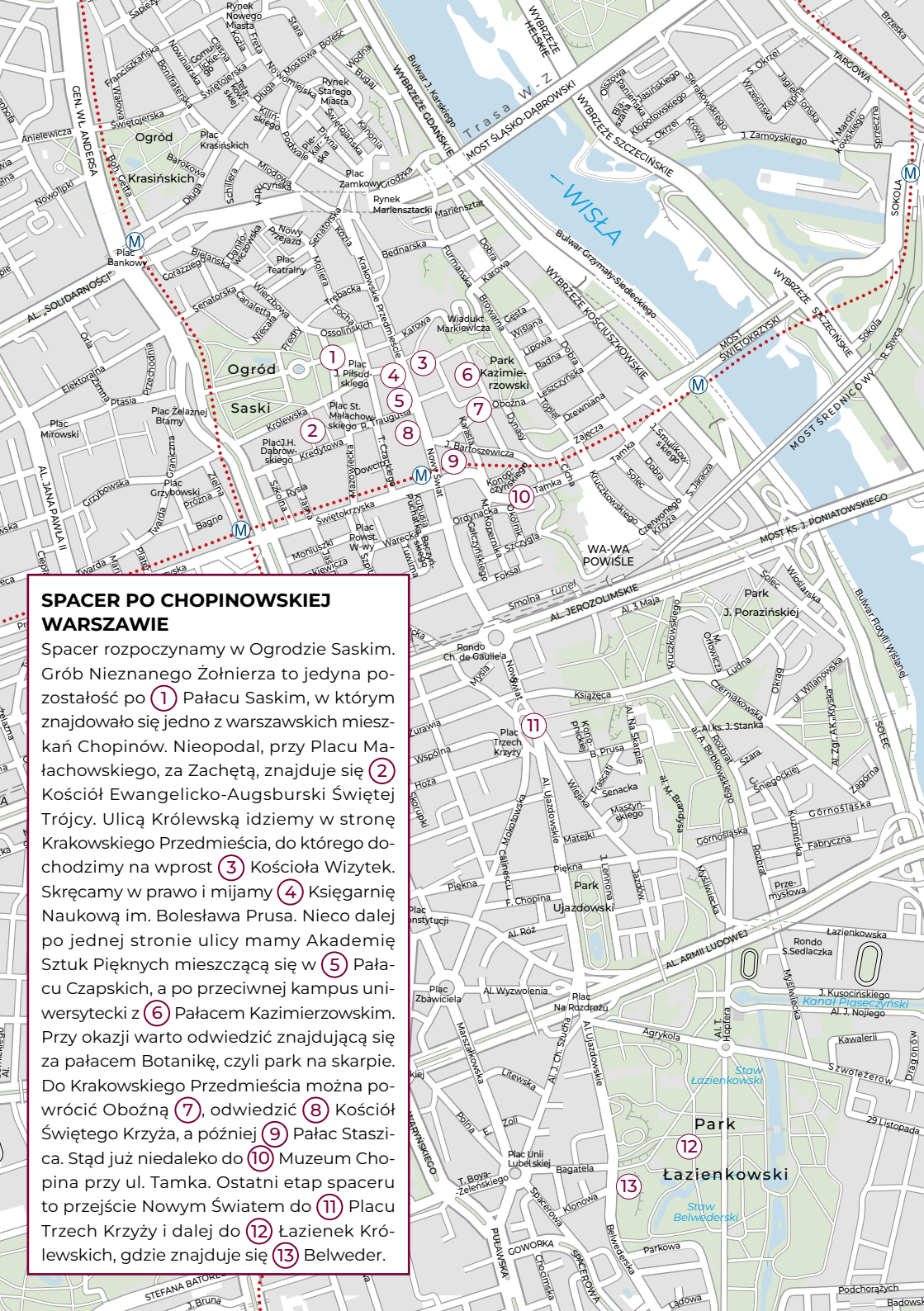
1 **Warszawa** była domem dla Fryderyka Chopina przez 20 lat. To połowa zbyt krótkiego, ale bardzo intensywnego życia kompozytora. Jesienią 1810 r. rodzina Chopinów przeniosła się z Żelazowej Woli do stolicy Księstwa Warszawskiego. 2 listopada 1830 r. młody, ale już ukształtowany artysta opuścił stolicę Królestwa Polskiego zwanego potocznie Kongresówką. Zmiana nazwy państwa i zależności międzynarodowych nie odbiła się negatywnie na Warszawie. Wręcz przeciwnie: miasto rozwijało się w tym czasie bardzo intensywnie. Do życia zostały powołane Uniwersytet Warszawski i Instytut Politechniczny, funkcjonowało Towarzystwo Przyjaciół Nauk ze znakomitą biblioteką, działały szkoły elementarne, zawodowe i Liceum Warszawskie, w którym pracę otrzymał ojciec Fryderyka, kwitło życie kulturalne i towarzyskie.

Życie młodego pianisty toczyło się przede wszystkim w okolicach Krakowskiego Przedmieścia i ulicy Miodowej. Tutaj znajdowały się kolejne mieszkania Chopinów i szkoły, do których uczęszczały ich dzieci. Do Krakowskim Przedmieściu działały kawiarnie, biblioteka, teatr i księgarnia Brzeziny. W księgarni, która posiadała największy skład nut można

było kupić partytury pierwszych wydanych kompozycji Chopina. Fryderyk od dziecka uczył się gry na fortepianie u Wojciecha Żywnego, a później kompozycji u mistrza Józefa Elsnera w Szkole Głównej Muzyki. Wykształcenie ogólne zdobywał najpierw w Liceum Warszawskim, a później na uniwersytecie. Bardzo wcześnie zaczął występować. Pierwszy publiczny koncert Fryderyka Chopina odbył się w 1818 r. Do 1830 r. regularnie grywał na warszawskich salonach, a przed opuszczeniem miasta dał trzy koncerty w Teatrze Narodowym. Sam również chodził na występy innych artystów, bywał regularnie w teatrze, uwielbiał operę. Niemał codziennie przesiedywał w kawiarniach, w których toczyły się gorące dyskusje o sztuce, modzie i polityce. W szkole i na uczelni, podczas lekcji języków obcych, a także na pensji swojego ojca, Fryderyk poznawał rówieśników i zawierał pierwsze przyjaźnie. Z kolegami odbywał spacerować poza Warszawę. Nie ominęło go pierwsze zauroczenie – zakochał się w Konstancji Gładkowskiej, uczennicy Konserwatorium Warszawskiego. Miejsca tych wydarzeń zostały zaznaczone na Szlaku Chopinowskim, który

SPACER PO CHOPINOWSKIEJ WARSZAWIE

Spacer rozpoczynamy w Ogrodzie Saskim. Grób Nieznanego Żołnierza to jedyna pozostałość po ① Pałacu Saskim, w którym znajdowało się jedno z warszawskich mieszkań Chopinów. Nieopodal, przy Placu Małachowskiego, za Zachętą, znajduje się ② Kościół Ewangelicko-Augsburski Świętej Trójcy. Ulicą Królewską idziemy w stronę Krakowskiego Przedmieścia, do którego dochodzimy na wprost ③ Kościoła Wizytek. Skracamy w prawo i mijamy ④ Księgarnię Naukową im. Bolesława Prusa. Nieco dalej po jednej stronie ulicy mamy Akademię Sztuk Pięknych mieszczącą się w ⑤ Pałacu Czapskich, a po przeciwnej kampus uniwersytecki z ⑥ Pałacem Kazimierzowskim. Przy okazji warto odwiedzić znajdującą się za pałacem Botanikę, czyli park na skarpie. Do Krakowskiego Przedmieścia można powrócić Obozną ⑦, odwiedzić ⑧ Kościół Świętego Krzyża, a później ⑨ Pałac Staszica. Stąd już niedaleko do ⑩ Muzeum Chopina przy ul. Tamka. Ostatni etap spaceru to przejście Nowym Światem do ⑪ Placu Trzech Krzyży i dalej do ⑫ Łazienek Królewskich, gdzie znajduje się ⑬ Belweder.

 Gmach Porektorski UW – w tym budynku Fryderyk Chopin mieszkał w latach 1817–1827

w dużym stopniu pokrywa się z Traktem Królewskim. Punkty ważne w warszawskiej biografii Chopina znajdują się na odcinku od Kolumny Zygmunta do Placu Trzech Krzyży. Idąc tą trasą, można mieć pewność: tędy prawie dwa wieki temu podążał Fryderyk Chopin.

Centrum Warszawskiej Informacji Turystycznej Stołeczne Biuro Turystyki, Pałac Kultury i Nauki

(wejście od Emilii Plater)

Plac Defilad 1, Warszawa

tel. +48 503 033 720

warsawtour.pl

Warszawskie Centrum Informacji Turystycznej

Plac Zamkowy 1/13, Warszawa

tel. +48 22 635 18 81

wcit.waw.pl

WARSZAWSKIE ADRESY CHOPINÓW

Jesienią 1810 r., gdy Fryderyk miał kilka miesięcy, Chopinowie przenieśli się z Żelazowej Woli do Warszawy. Prawdopodobnie zatrzymali się najpierw w tzw. domu Jana Böhma

przy Krakowskim Przedmieściu (nr hip. 411). Budynek już nie istnieje, w jego miejscu stoi dziś kamienica nr 7 z Główną Księgarnią Naukową im. Bolesława Prusa na parterze. Mikołaj Chopin otrzymał pracę nauczyciela w Liceum Warszawskim, a wraz z posadą – służbowe mieszkanie. Mieściło się ono, podobnie jak szkoła, w **Pałacu Saskim**, prawdopodobnie na drugim piętrze prawego skrzydła pałacowego. To kolejny adres Chopinów przy Krakowskim Przedmieściu (nr hip. 413) i kolejny budynek, który nie dotrwał do naszych czasów. W grudniu 1944 r. został wysadzony przez Niemców. Jediną pozostałością po Pałacu Saskim jest fragment arkady z Grobem Nieznanego Żołnierza.

W marcu 1817 r. Liceum Warszawskie zostało przeniesione do **Pałacu Kazimierzowskiego** na terenie uniwersyteckiego kampusu. W tym samym budynku zamieszkali też licealni nauczyciele. Chopinowie zajęli lokal w oficynie na drugim piętrze, po prawej stronie od bramy głównej uniwersytetu.

W 1827 r., po śmierci Emilii, najmłodszej siostry Fryderyka, rodzina Chopinów przeprowadziła się do mieszkania wynajętego w **Pałacu Czapskich** przy Krakowskim Przedmieściu

 Pałac Czapskich, obecnie Akademia Sztuk Pięknych

(nr hip. 410, obecnie nr 5). Fryderyk po raz pierwszy otrzymał osobny pokój. W niewielkim pomieszczeniu na facjacie oprócz niezbędnych mebli zmieścił się też stary fortepian. Nastoletni artysta miał więc miejsce do nauki, ćwiczeń i pracy nad własnymi kompozycjami. W pałacu, który za czasów Chopina należał do rodziny Krasińskich, mieści się obecnie Akademia Sztuk Pięknych.

LICEUM I STUDIA

Fryderyk Chopin korzystał z domowej edukacji do 13. roku życia. We wrześniu 1823 r. został uczniem Liceum Warszawskiego, wstępując od razu do IV klasy (w placówce było sześć

klas licealnych). Szkoła mieściła się w głównym gmachu Pałacu Kazimierzowskiego, a tuż obok, w służbowym mieszkaniu w oficynie, mieszkała rodzina Chopinów. W 1826 r. Fryderyk rozpoczął studia w Szkole Głównej Muzyki będącej częścią Wydziału Nauk i Sztuk Pięknych Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Wykłady ogólne odbywały się w budynkach kampusu uniwersyteckiego, a zajęcia praktyczne w Konserwatorium. Mieściło się ono w budynkach poklasztornych stojących między Kościołem św. Anny a Zamkiem Królewskim. W byłym klasztorze znajdowało się również mieszkanie Józefa Elsnera – rektora Szkoły Głównej Muzyki i nauczyciela kompozycji, a także bursa, w której

Ławeczki Chopina

Z okazji 200. rocznicy urodzin Fryderyka Chopina powstała w Warszawie trasa spacerowa łącząca miejsca związane z życiem artysty. W każdym istnieje „ławeczka Chopina”, która po naciśnięciu guzika odtwarza fragment utworu kompozytora. Na wszystkich ławeczkach umieszczone są opisy związku miejsca z Chopinem oraz fotokody umożliwiające pobranie aplikacji z audioprzewodnikiem i muzyką wielkiego romantyka. warszawa19115.pl/-/laweczki-chopinowskie-w-warszawie

 Pałac Staszica, dawna biblioteka Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk

Księgarnia Brzeziny

Do Brzeziny co dzień chodzę – pisał Chopin do przyjaciela. Księgarnia Brzeziny przy ul. Miodowej 8 była najlepiej zaopatrzonym składem nut w Warszawie. Z zagranicy sprowadzano nowości wydawnicze, a na miejscu publikowano i sprzedawano polskie partytury (wśród nich znalazły się m.in. dwa wczesne utwory Chopina). W księgarni można było również... zagrać na dobrym fortepianie.

mieszkała Konstancja Gładkowska, pierwsza młodzieńcza miłość Fryderyka. W miejscu zespołu klasztornego, nad wylotem Trasy W-Z, znajduje się dziś plac z widokiem na Wisłę i prawobrzeżną Warszawę. Licealista i student Fryderyk z pewnością odwiedzał bibliotekę Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Mieściła się ona w **Pałacu Staszica** u zbiegu Nowego Światu i Krakowskiego Przedmieścia. Natomiast w kamienicy na rogu Krakowskiego Przedmieścia i Oboźnej odbywały się lekcje języka angielskiego, na które Chopin uczęszczał z kolegami.

KONCERTY CHOPINA

Na salonach

Ogromny wpływ na rozwój artystyczny młodego Chopina miało środowisko warszawskich salonów. Niemal każda arystokratyczna rodzina (a z pewnością Czartoryscy, Zamoyscy, Sapiehowie, Radziwiłłowie, Czetwertyńscy oraz Wodzińscy) zabiegała o to, by w jej salonie odbył się koncert z udziałem tego cudownego dziecka, a z czasem genialnego młodego wirtuoza. Już debiut ośmioletniego pianisty 24 lutego 1818 r. na koncercie dobroczynnym w Pałacu Radziwiłłowskim przy Krakowskim Przedmieściu (obecnie **Pałac Prezydencki**) przyniósł Fryderykowi rozgłos i został zauważony w stołecznej prasie. Po nim pojawiły się kolejne zaproszenia. Młody muzyk koncertował w budynku Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności *Res Sacra Miser* usytuowanego przy Krakowskim Przedmieściu w sąsiedztwie ulicy Bednarskiej. Grywał też na zaproszenie wielkiego księcia Konstantego w jego salonie w **Belwederze** położonym w obrębie Łazienek Królewskich. Łazienki były wówczas parkiem zamkniętym dla publiczności, dostępnym wyłącznie dla

📷 Pałac Kazimierzowski jest dziś centralną częścią kampusu Uniwersytetu Warszawskiego

KAWIARNIE WARSZAWSKIE

W kawiarniach XIX-wiecznej Warszawy kwitło życie towarzyskie. Największy ruch i najciekawsze dysputy o polityce i kulturze odbywały się w lokalach przy ulicy Miodowej, gdzie młody Fryderyk często zaglądał przy okazji wizyt w składzie nut Brzeziny. Nastoletniego Chopina można było spotkać „Pod Kopciuszkiem”, w „Dziurce”, „Honoratce”, a także w nowoczesnej cukierni Szwajcara Lourse’a. Bardzo często bywał także w kawiarni „U Brzezińskiej” przy ulicy Koźiej.

mieszkańców i gości Belwederu. Z czasem stały się jednym z najbardziej „chopinowskich” miejsc stolicy, przede wszystkim ze względu na stojący tu od 1926 r. słynny pomnik kompozytora oraz niezwykle popularne letnie recitale fortepianowe. Salami koncertowymi Chopina stały się też inne warszawskie salony, m.in. **Pałac Morsztynów** przy ul. Miodowej i **Pałac Błękitny** przy ul. Senatorskiej, gdzie artysta bywał zarówno w głównym budynku u Zamoyskich, jak i u Klementyny

Tańskiej Hoffmanowej. Pianista występował też z recitalami w nieistniejącym dziś Pałacu Brühla i zapewne także w **Pałacu Potockich** (obecnie siedziba Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), **Pałacu Kossovskich**, **Pałacu Radziwiłłów** za Żelazną Bramą, w którym swój salon prowadziła Teresa Kicka, a także w domu pułkownika Friedricha Philippeusa przy ul. Senatorskiej.

W kościołach

Młody kompozytor grywał na organach w **Kościele Sióstr Wizytek** przy Krakowskim Przedmieściu podczas niedzielnych mszy z udziałem młodzieży z Liceum Warszawskiego. W maju 1825 r. zagrał także w **Kościele Ewangelicko-Augsburskim Świętej Trójcy przy Pl. Małachowskiego**.

CHOPIN NA KONCERTACH

Fryderyk Chopin nie tylko koncertował, ale chodził też na występy innych artystów. Na recitalach sławnych wirtuozów bywał m.in. w Ratuszu Miejskim przy ul. Senatorskiej, a także w Zamku Królewskim i Teatrze Narodowym.

Pałac Wesslów, dawna poczta i stacja dyliżansów

W teatrze

Fryderyk Chopin pasjonował się operą oraz teatrem i regularnie bywał w Teatrze Narodowym, który miał wówczas siedzibę w nieistniejącym już budynku przy Placu Krasińskich. Zazwyczaj zasiadał na widowni, ale zdarzyły mu się również występy na scenie. W 1830 r. dał w Teatrze Narodowym trzy publiczne koncerty, którymi symbolicznie pożegnał się z Warszawą tuż przed wyjazdem z ojczyzny.

ŻYCIE CODZIENNE W WARSZAWIE

Ulica Miodowa i Krakowskie Przedmieście były centrum życia towarzyskiego XIX-wiecznej Warszawy. Tam też można było najczęściej spotkać młodego Chopina, który w tym rejonie mieszkał, uczył się, studiował, odwiedzał księgarnie i bywał w kawiarniach. Spotykał się tu także z kolegami z liceum, studiów i lekcji angielskiego oraz włoskiego. W **Pałacu Chodkiewicza** odwiedzał Wodzińskich, Rembelińskich i Tytusa Woyciechowskiego. Wstępował też do Prusaków przy Marszałkowskiej oraz do Alfonsa Brandta

i Romualda Hubego na Nowym Mieście. Joachima Lelewela odwiedził przy ulicy Długiej. Możliwe, że bywał też u swojego

Oś Saska

 Kościół św. Anny przy Krakowskim Przedmieściu

przyjaciela Jana Matuszyńskiego przy Elekto-ralnej (obecnie ten fragment ulicy należy do Chłodnej). Nastoletni Chopin odwiedzał też Antoniego Odyńca przy Senatorskiej i Kajetana Koźmiana przy Bielańskiej. Pożegnalne spotkanie przed wyjazdem Fryderyka z Warszawy odbyło się w mieszkaniu Aleksandra Reinschmidta przy ul. Dzielnej 10.

Ze swoim najlepszym przyjacielem Tytu-sem Woyciechowskim spacerował, jak to sam określał, po całym mieście, czyli **od Pl. Trzech Krzyży do Kolumny Zygmunta**. Cha-dzał także na **Stare i Nowe Miasto** oraz na Plac Marywilski (dzisiejszy **Plac Teatralny**). Czasem udawał się w stronę Żoliborza, żeby w Kolegium OO. Pijarów odwiedzić Leopolda Poetyłłę, a także na Bielany do kościoła i klasztoru oo. kamedułów. Korespondencja z rodziną i przyjaciółmi dostarcza dowodów na to, że znał ulice Browarną i Obożną, gdzie jako dziecko bawił się zimą na stromej śli-zgawce. Każdy wyjazd młodego Fryderyka poza miasto zaczynał się w **Pałacu Wesslów** na rogu Trębackiej i Krakowskiego Przedmie-scia, gdzie mieściła się poczta i stacja dylizan-sów. Obecnie w tym okazałym rokokowym budynku znajduje się siedziba prokuratury.

KOŚCIÓŁ ŚWIĘTEGO KRZYŻA

Kościół Świętego Krzyża był na początku XIX w. największym kościołem w Warszawie. Przez dwa stulecia umieszczano w świątyni epitafia i tablice upamiętniające wiel-kich Polaków, m.in. Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackie-go, Józefa Ignacego Kra-szewskiego, Bolesława Prusa i gen. Władysława Si-korskiego. Tutaj mieściła się para-fia mieszkających przy Krakowskim Przedmieściu Cho-pinów. W Kościele Świętego Krzyża zostały ochrzczone dwie siostry Fryde-ryka: Izabella i Emi-lia. I właśnie tutaj

 Tablica w Kościele Świętego Krzyża

📷 Kościół Świętego Krzyża i Krakowskie Przedmieście

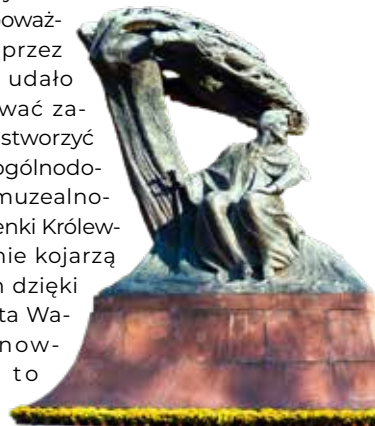
przechowywana jest urna z sercem Chopina, które – zgodnie z życzeniem kompozytora – zostało przywiezione do Polski przez jego najstarszą siostrę Ludwikę. W kościele znajduje się też pamiątkowa tablica poświęcona kompozytorowi ufundowana przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne w 1880 r. Widnieje na niej cytat z Ewangelii według św. Mateusza: *Gdzie skarb twój, tam i serce twoje*, a nieco wyżej niewielkie popiersie Chopina dłuta Leonarda Marconiego. W czasie II wojny światowej kościół został poważnie zniszczony, ale urna z sercem Chopina została wcześniej zabrana i ukryta w bezpiecznym miejscu (zob. Milanówek).

ŁAZIENKI KRÓLEWSKIE Z POMNIKIEM CHOPINA

Początki Łazienek sięgają XVII w., kiedy właściciel terenu, Stanisław Herakliusz Lubomirski, zbudował dwa pawilony: Ermitaż oraz bogato dekorowany pawilon Łaźni. W drugiej połowie XVIII w. stały się letnią rezydencją króla Stanisława Augusta. Z tego okresu pochodzi cały zespół budowli (m.in. Stara Pomarańczarnia, Biały Domek, amfiteatr na

wyspie, Pałac Myślewicki) otoczonych wówczas szerokimi alejami spacerowymi.

W XIX w. na terenie kompleksu łazienkowskiego powstało kilka nowych pawilonów w stylu klasycystycznym. W 1817 r. Łazienki stały się własnością cara Aleksandra I, a w Belwederze zadomowił się brat władcy, wielki książę Konstanty, który po 1822 r. wielokrotnie zapraszał do swego salonu młodego Chopina. W czasie II wojny światowej park został poważnie zniszczony przez pożary, jednak udało się odrestaurować zabytki Łazienek i stworzyć w tym miejscu ogólnodostępny zespół muzealno-ogrodowy. Łazienki Królewskie nieodłącznie kojarzą się z Chopinem dzięki pomnikowi dłuta Wacława Szymanowskiego. Jest to jedna z najbar- dziej znanych

📷 Pomnik Chopina w Łazienkach Królewskich

📷 Sala Balowa z fortepianem w Pałacu na Wyspie, Łazienki Królewskie

i lubianych podobizn Fryderyka Chopina w Polsce. Znajduje się nad sadzawką, w pobliżu głównej bramy parku przy Alejach Ujazdowskich. Pomnik odsłonięty w 1926 r. został zniszczony przez hitlerowców w 1940 r., stąd napis, jaki dziś widnieje na cokole: *Posąg Fryderyka Chopina zburzony i zagrabiony przez Niemców w dniu 31 maja 1940 roku odbuduje Naród. 17-X-1946 r.* Po II wojnie światowej, w 1958 r., pomnik został wiernie zrekonstruowany i ustawiony na poprzednim miejscu. Na cokole wyryto słowa Adama Mickiewicza: *Płomień rozgryzie malowane dzieje, Skarby mieczowi spustoszą złodzieje, Pieśń ujdzie cało...*

Od 1959 r. do dziś przy pomniku odbywają się niedzielne recitale chopinowskie. Są organizowane od początku maja do końca września i cieszą się ogromną popularnością.

MUZEUM FRYDERYKA CHOPINA

Siedzibą Muzeum jest Pałac Gnińskich, który wznosi się przy ulicy Okólnik 1. Pod koniec XVI w. kasztelan krakowski Janusz Ostrogski zlecił wybudowanie w tym miejscu

obiektu o charakterze obronnym. Budowla powstała jednak dopiero w drugiej połowie XVII w. wg projektu Tylmana z Gameraen zatrudnionego przez ówczesnego właściciela Jana Gnińskiego. Od tego czasu pałac kilkakrotnie przebudowywano, zmieniali się jego funkcje, podobnie jak właściciele. Historycznie nie jest to miejsce związane z Fryderykiem Chopinem i jego rodziną, ale właśnie tutaj w 1934 r. Instytut Fryderyka Chopina zapoczątkował instytucjonalną ochronę dziedzictwa chopinowskiego. Budynek, niemal całkowicie zniszczony podczas II wojny światowej, po odbudowie zakończonej w 1954 r. stał się siedzibą Towarzystwa im. Fryderyka Chopina i pozostawał nią do 2005 r. Obecnie mieści się tu muzeum, którym zarządza **Narodowy Instytut Fryderyka Chopina**. W zbiorach warszawskiego Muzeum Fryderyka Chopina znajduje się największa na świecie kolekcja chopinianów. Są to m.in. przedmioty osobiste (pamiątki po kompozytorze, jego rodzinie i przyjaciółach), dokumenty rękopiśmienne (autografy listów, kompozycji) i drukowane portrety, rzeźby etc. Muzeum to jedna z najbardziej nowoczesnych

 Muzeum Fryderyka Chopina

placówek biograficznych w Europie. Słynie z wysmakowanych ekspozycji stałych i czasowych, które często zmieniają się, wyprzedzając trendy w wystawiennictwie. Koncepcje udostępniania artefaktów związanych z życiem i dziedzictwem Chopina łączą tradycję ukazywania bogatego tła historycznego z nowoczesną narracją. Najnowsza modernizacja (projekt o nazwie „Perła Warszawy”), związana z przypadającym na rok 2027 stułeciem Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina, pozwoliła

m.in. przystosować w pełni gmach muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz otworzyć darmowe tarasy widokowe, w tym specjalną „strefę ciszy”. Placówka pełni funkcję wyjątkowego centrum kultury, prowadząc działalność wystawienniczą, edukacyjną, organizując warsztaty, spotkania autorskie, a także cykle recitali pianistycznych.

Muzeum Fryderyka Chopina

ul. Okólnik 1
muzeum.nifc.pl

NARODOWY INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA

Instytut, utworzony w 2001 r. decyzją polskiego parlamentu, zajmuje się m.in. badaniami naukowymi, popularyzacją wiedzy o osobie i muzyce Fryderyka Chopina, publikacjami książkowymi, nagraniowymi i multimedialnymi. Ponadto co roku w sierpniu NIFC organizuje w Warszawie prestiżowy Międzynarodowy Festiwal Muzyczny „Chopin i jego Europa” (festiwal.nifc.pl), a także Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina (chopin2020.pl), którego historia sięga 1927 r. NIFC jest również inicjatorem serii koncertowych, sympozjów, konferencji naukowych oraz kursów mistrzowskich. Współpracuje z instytucjami i organizacjami chopinowskimi na całym świecie, gromadzi archiwalia i obiekty muzealne, sprawuje pieczę nad Muzeum Chopina w Warszawie i Domem Urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli. Na stronie chopin.nifc.pl instytut prowadzi internetowe Centrum Informacji Chopinowskiej.

Mazowsze Fryderyka Chopina

Fryderyk Chopin urodził się w **Żelazowej Woli**, niewielkiej wsi na Mazowszu, ale pierwszym zapamiętanym przez niego miejscem była Warszawa, do której Chopinowie przeprowadzili się, gdy miał zaledwie kilka miesięcy. Był więc dzieckiem kultury miejskiej swoich czasów, ale uległ też urokom mazowieckiej wsi i folkloru. Okazje do szukania inspiracji w sielskim krajobrazie i ludowej muzyce znajdował podczas licznych wyjazdów poza miasto.

Od najmłodszych lat Fryderyk spędzał letnie wakacje z dala od Warszawy. Z jednej strony rodzina przestrzegała zaleceń lekarza, by chorowitemu kilkulatkowi zapewnić zmianę klimatu w czasie wolnym od szkolnych zajęć, a z drugiej – Chopin senior nawet najkrótsze wojaże uważał za istotny element edukacji. Z nielicznych przekazów dotyczących pierwszych wyjazdów wakacyjnych Fryderyka można wnioskować, że były to krótkie podróże po Mazowszu i odwiedziny w wiejskich majątkach rodzin zaprzyjaźnionych z Chopinami. Przede wszystkim jednak Chopinowie wyjeżdżali na wakacje do Żelazowej Woli. Możliwe, że w pierwszych latach po przeprowadzce do Warszawy była ona dla rodziny Fryderyka niemal drugim domem. Podczas takich wizyt z pewnością odwiedzali również Sochaczew czy kościół w Brochowie traktowany przez Chopinów jak rodowa parafia. W czasie letnich podróży Chopin poznał też inne mazowieckie miejscowości. W niektórych spędzał wakacje, w innych przebywał krótko w trakcie dłuższych wyjazdów – do Szafarni, Dusznik, Gdańska, Berlina i Wiednia.

PODRÓŻNIK

Fryderyk Chopin nie był typowym podróżnikiem epoki romantyzmu, ale człowiekiem bardzo mobilnym. Jedną trzecią życia spędził w drodze, a tempo i intensywność przemieszczania się słynnego artysty odpowiada raczej standardom wieku samochodu niż parowozu. W dojrzałym wieku Chopin traktował podróże raczej jako przykrą konieczność niż przyjemność, nieodłączny element życia koncertującego muzyka. Wakacyjne wyjazdy ucznia i studenta były stałym elementem edukacji, utrzymywania kontaktów towarzyskich oraz rekreacji. Częste wojaże nauczyły Chopina racjonalnego organizowania podróży. Z jego relacji można wnioskować, że preferował najnowsze i najszybsze środki komunikacji i korzystał ze wszystkich istniejących możliwości – od dyżansu przez pociągi po statki czy promy. Miał świadomość pokonywanych odległości i z ogromną cierpliwością znosił trudy i niedogodności podróży.

📷 Kościół św. Jadwigi w Milanówku

📷 Popiersie Fryderyka Chopina w Milanówku

2 MILANÓWEK

Pod koniec II wojny światowej (od 1944 do 1945 r.) urna z sercem Chopina była przechowywana w Milanówku. Po śmierci kompozytora jego ciało spoczęło na Cmentarzu Père-Lachaise w Paryżu, natomiast serce, zgodnie z ostatnią wolą Fryderyka, przywiozła do Warszawy jego najstarsza siostra – Ludwika. Zostało wmurowane w filar Kościoła Świętego Krzyża. W czasie powstania warszawskiego Niemcy, przekonani, że Kościół św. Krzyża zostanie zniszczony podczas walk z powstańcami, zabrali ze świątyni urnę z sercem kompozytora. Generał Erich von dem Bach-Zelewski przekazał ją ks. biskupowi Antoniemu Szlagowskiemu, który w czasie okupacji był zwierzchnikiem diecezji warszawskiej. Ksiądz przechowywał serce kompozytora w swojej prywatnej kaplicy na pierwszym piętrze plebanii przy Kościele św. Jadwigi Śląskiej w Milanówku. Do Warszawy wróciło 17 października 1945 r., w 96. rocznicę śmierci Chopina. Wydarzenia te upamiętnia tablica zawieszona na ścianie plebanii obok wejścia. Widnieje na niej napis: *Na tej plebanii przechowywano urnę z sercem Fryderyka Chopina*

w czasie od 9.IX.1944 do 17.X.1945. Tuż obok kościoła stoi także popiersie kompozytora, które mieszkańcy Milanówka ufundowali w 1998 r. Twórcą rzeźby jest Janusz Tomasiński.

📍 Parafia św. Jadwigi Śląskiej

ul. Kościuszki 41
milanowek.pl

STOLICA KRÓWEK

Krówki, pyszne cukierki, których głównym składnikiem jest mleko, to sztandarowe dzieło poznańskiego cukiernika Feliksa Pomorskiego i duma Milanówka. Na początku II wojny światowej Pomorski wraz z rodziną został wyrzucony przez Niemców z własnej fabryki i wysiedlony z Wielkopolski. Trafił do Milanówka, gdzie uruchomił nową fabrykę słodczy. Jego wnuk kontynuuje rodzinną tradycję i produkuje w Milanówku najsłynniejsze polskie krówki. Można je nabyć m.in. w cukierni rodziny Pacześnych, vis-à-vis Kościoła św. Jadwigi Śląskiej.

☑ Centrum Folkloru Polskiego „Karolin”

OTRĘBUSY

Kultura ludowa i motoryzacja

w pobliżu

W podwarszawskiej wsi Otrębusy, w zabytkowym zespole pałacowo-parkowym Karolin, powstał w 1948 r. Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze”. Siedzibą legendarnej grupy jest od 2009 r. nowoczesny obiekt, w którym – oprócz sali widowiskowej na 540 osób, sal prób i pracowni krawieckiej – mieści się również muzeum prezentujące stroje, pamiątki i dorobek „Mazowsza” (Centrum Folkloru Polskiego „Karolin”), a także pomieszczenia konferencyjne. W Europejskim Centrum Matecznik „Mazowsze” (ECMM) prowadzona jest działalność kulturalna i edukacyjna, której celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu i kraju oraz kształcenie animatorów kultury z całego świata.

W Otrębusach działa również Muzeum Motoryzacji i Techniki, w którym można podziwiać około 300 zabytkowych samochodów i motocykli. Najstarsze pochodzą z początku XX w., najmłodsze – z ostatnich

lat PRL-u. Kolekcję uzupełniają dawne urządzenia – od gramofonów przez militaria po londyńskie budki telefoniczne.

mazowsze.waw.pl

muzeum-motoryzacji.com.pl

w pobliżu

KSIĄŻENICE

Wakacyjne podróże młodego Fryderyka są dokładnie udokumentowane od 1824 r. dzięki zachowanej korespondencji Chopina, ale nie ma pewności, czy wcześniej chłopiec także spędzał czas poza Warszawą. Bardzo prawdopodobne, że na zaproszenie rodziców swego kolegi Eustachego Marylskiego udał się do Książenic położonych niedaleko Grodziska Mazowieckiego. Marylscy mieli tam posiadłość z dworem położonym pośród ogrodów, w okolicy pełnej żyznych pól, łąk i lasów. W tej malowniczej scenerii Fryderyk i Eustachy mogli spędzić przynajmniej kilka letnich dni. Co prawda wcześniej podejrzewano, że chłopcy mogli przebywać w Pęcicach, ale z najnowszych badań wynika,

 Aleja lipowa im. Fryderyka Chopina

że rodzina Marylskich przebywała w tych latach głównie w majątku matki Eustachego w Książenicach.

Dwór, w którym prawdopodobnie przebywał Chopin, nie dotrwał do naszych czasów. Nie zachowały się również pamiątki po artyście, m.in. listy Fryderyka do Eustachego Marylskiego, które uległy zniszczeniu w czasie powstania warszawskiego.

3 ŁAZY – PASIKONIE – ZAWADY

Aleja Lipowa im. Fryderyka Chopina

Łazy to wieś położona przy dawnym Trakcie Królewskim, pomiędzy Kampinosem a Żelazową Wolą. Znajdują się tu pozostałości XVIII-wiecznego dworu należącego do Bromirskich, a później Karnkowskich.

Z majątku do pobliskiego XIX-wiecznego Kościoła św. Doroty w Zawadach prowadzi malownicza, lokalna droga o długości około 3 km. Rośnie wzdłuż niej ponad 850 drzew, głównie lip drobnolistnych, z których blisko 780 ma status pomników przyrody.

kampinos.pl

4 ŻELAZOWA WOLA **Dom Urodzenia Fryderyka Chopina**

Historia Żelazowej Woli sięga drugiej połowy XVI w. Z dokumentów notarialnych wynika, że za czasów Chopina na terenie majątku znajdowały się dwór, oficyna, oranżeria, stajnia i wozownia. Dwór był typowym dla tych czasów i tego regionu budynkiem murywanym postawionym na planie prostokąta, z biegnącą przez środek sienią zakończoną wyjściem do ogrodu. Po obu stronach sieni znajdowały się pokoje domowników, a także duża sala jadalna, kuchnia oraz spiżarnia zwana skarbcem. Drugą kondygnacją było wysokie poddasze z facjatami. Mieściły się tam głównie pokoje sypialne. Posiadłość należała do hrabiostwa Skarbków zaprzyjaźnionych z rodziną Chopinów. Cały majątek składał się z Żelazowej Woli i Orłów z przyległościami. Dwie części posiadłości dzieliła rzeczka Utrata o wartkim nurcie. Od 1801 r. posiadłością zarządzała osobiście hr. Ludwika Skarbkowa, mieszkająca tu ze swoimi dziećmi, m.in. najstarszym synem Fryderykiem – późniejszym ojcem chrzestnym Fryderyka Chopina.

 Dom Urodzenia Fryderyka Chopina – ekspozycja

Prawdopodobnie właśnie w Żelazowej Woli poznali się rodzice Fryderyka: Justyna z Krzyżanowskich, mieszkająca ze Skarbkami i pomagająca w zarządzaniu domem, oraz francuski guwerner Mikołaj Chopin. Po ślubie Chopinowie zamieszkali w oficynie naprzeciwko dworu i tam 1 marca 1810 r. przyszedł na świat Fryderyk Chopin. Jego dzieciństwo nie było jednak związane z Żelazową Wolą, ponieważ już jesienią 1810 r. rodzina Chopinów przeniosiła się na stałe do Warszawy. W późniejszych latach Chopinowie często odwiedzali Skarbków, głównie podczas świąt i letnich wakacji. Fryderyk wielokrotnie wracał do miejsca swojego urodzenia. W Żelazowej Woli przebywał prawdopodobnie przez jakiś czas latem 1823 r. Wraz z siostrą Ludwiką spędził tu Boże Narodzenie 1825 r. i Nowy Rok 1825/1826. Ostatni raz bawił w majątku Skarbków latem 1830 r. wraz z rodziną. Podczas wizyt w Żelazowej Woli wiele czasu spędzano na wspólnym muzykowaniu w dworze lub w ogrodzie, gdzie był wystawiany instrument. Pomysł przekształcenia dworu w Żelazowej Woli w miejsce upamiętniające Chopina pojawił się już pod koniec XIX w. W 1891 r. rozpoczęto działania mające na

celu przemianę tego miejsca w muzeum. Władze carskie w 1894 r. wydały zgodę na postawienie na terenie parku istniejącego do dziś pamiątkowego obelisku. Status zażytku o wyjątkowym znaczeniu dla polskiej kultury przyznano obiektowi dopiero w latach 20. XX w., po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

15-letni Fryderyk Chopin do swojego przyjaciela Jana Białobłockiego, 24 grudnia 1825 r.:

Kochany Jasiu! Nigdy byś nie zgadł skąd ten list wychodzi! Pomyślisz że z drugich drzwi Pawilonu Pałacu Kazimirowskiego?... Nie. No to może z, z – nie myśl skąd bo nadaremnie, oto z Żelazowej Woli. – Już jedna kwestia rozwiązana, ależ domyśl się kiedy piszę? kiedy?... I tego byś nie zgadł dlatego to muszę Ci powiedzieć, iż piszę wysiadłszy z bryczki, siadając do Wilii. Los chciał a chociaż Mama bardzo nie chciała abym jechał, jednakże wszystko nic nie pomogło, i ja, i Ludwika jesteśmy w Żelazowej Woli.

 Park w Żelazowej Woli

Dzięki staraniom kilku stowarzyszeń i ogromnemu wsparciu ze strony społeczeństwa, udało się zgromadzić kolekcję zabytkowych przedmiotów pochodzących z początku XIX w. Do Żelazowej Woli sprowadzono fortepian ulubionej przez Chopina firmy Pleyel. Pośród licznych darów znalazły się także sadzonki roślin z różnych stron kraju i świata, przysyłane specjalnie dla wzbogacenia

ŻELAZOWA WOLA W LICZBACH

Dom Urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli odwiedza co roku ponad 200 tys. turystów. Bywają tu członkowie rodzin królewskich i delegacje rządowe podczas oficjalnych wizyt w Polsce. Dla ludzi sztuki, szczególnie muzyków, jest to miejsce wyjątkowe, niemal święte. Do księgi wizyt wpisali się przedstawiciele ponad 200 krajów z całego świata. W pierwszy weekend czerwca, podczas wielkiego pikniku, Żelazową Wolę opowiadają dzieci. Co roku z okazji Dnia Dziecka odwiedza to miejsce kilka tysięcy najmłodszych miłośników muzyki.

parku, fenomenalnie zaprojektowanego i realizowanego przez profesora Franciszka Krzywdę-Polkowskiego.

Podczas II wojny światowej muzeum i okoliczny park zostały kompletnie zdewastowane. Dopiero w 1949 r., w setną rocznicę śmierci Chopina, odbyła się uroczysta inauguracja stworzonej od nowa ekspozycji.

Od 2005 r. opiekę nad majątkiem w Żelazowej Woli sprawuje Narodowy Instytut Fryderyka Chopina. Po wielu remontach i inwestycjach, wiosną 2010 r., z okazji 200-lecia urodzin kompozytora, odbyło się uroczyste otwarcie odrestaurowanego Domu Urodzenia Fryderyka Chopina. W parku zasadzono tysiące nowych roślin, na od nowa zagospodarowanym brzegu Utraty powstała scena letnia „Barkarola” oraz zaprojektowane przez Bolesława Stelmacha pawilony Preludium (z recepcją, księgarnią i zapleczem do obsługi turystycznej) oraz Etiuda (z salą kinową i kawiarnią), a także oranżeria – Scherzo.

Scenariusz obecnej ekspozycji stałej, otwartej w 2015 r., przygotowany został w oparciu o najnowsze badania nad historią Żelazowej Woli i oficyny, w której przyszedł na świat największy polski kompozytor. Narracja skupia się

na dwóch równorzędnych historiach: rodziny Chopinów i Skarbków oraz założenia muzeum wraz z unikatowym, modernistycznym parkiem-pomnikiem. Ważnym elementem ekspozycji są obiekty oryginalne, pierwszy raz tak licznie prezentowane w Domu Urodzenia Chopina, oraz próby rekonstrukcji wnętrz historycznych – pokoju dziennego Chopinów i gabinetu Michała Skarbka.

W Domu Urodzenia Fryderyka Chopina od 1954 r. organizowane są niedzielne koncerty fortepianowe. Sezon koncertowy trwa od maja do września. Dla pianistów i publiczności jest to niezwykle doświadczenie. Recitale odbywają się w oficynie, przy otwartych drzwiach i oknach, przez które muzyka Chopina dociera do zgromadzonej wokół publiczności.

Od kilku lat w Żelazowej Woli odbywają się też cyklicznie wydarzenia przeznaczone dla dzieci, m.in. w pierwszy weekend czerwca organizowany jest Dzień Dziecka – znakomita okazja, by posłuchać koncertów na żywo wykonywanych zarówno przez profesjonalnych chopinistów, jak i kilkuletnich utalentowanych pianistów. Tego dnia można również spotkać się z autorami książek dla dzieci, posłuchać fragmentów czytanych przez znanych aktorów, a także pobawić się podczas warsztatów i gier terenowych rozwijających wiedzę o muzyce i życiu Fryderyka Chopina.

**Dom Urodzenia Fryderyka Chopina
i Park w Żelazowej Woli, oddział Muzeum
Fryderyka Chopina w Warszawie**
Żelazowa Wola 15

tel. +48 46 863 33 00, muzeum.nifc.pl

ŻELAZOWA WOLA – POSIADŁOŚĆ SKARBKÓW

Hrabina Ludwika Skarbek z domu Fenger (ur. w 1765 r. w Toruniu, zm. w 1827 r. w Warszawie) pochodziła z zamożnej nobilitowanej rodziny kupca i bankiera o tradycjach ewangelickich. Jako osoba dobrze wykształcona i bogata była świetną kandydatką na żonę. W 1791 r. została wydana za kasztelanica inowrocławskiego, hr. Kacpra Skarbka. Małżeństwu urodziło się pięcioro dzieci (najstarszy Fryderyk – był znanym ekonomistą, historykiem, literatem, który przez rodzinę Chopinów uważany był za ojca chrzestnego Fryderyka; Anna – późniejsza żona Stefana Wiesiołowskiego ze Strzyżewa, matka chrzestna Fryderyka Chopina; Anastazy Teodor; Michał oraz zmarły jako dziecko Kazimierz). Ten korzystny dla hrabiego ożenek pozwolił mu wyjść z długów, ale nie zmienił jego rozrutnego stylu życia. Gdyby nie siła charakteru i zaradność hr. Ludwika oraz decyzja o rozwodzie, doprowadziłyby także swą żonę do ruiny finansowej. W 1801 r. Kacper Skarbek uciekł przed wierzycielami i odtąd cały ciężar zarządzania majątkiem i wychowania dzieci spadł na hr. Ludwikę. Niewykluczone, że warunki, w których się znalazła, spowodowały, że w Żelazowej Woli zamieszkała Justyna z Krzyżanowskich, pomagająca hrabinie w licznych obowiązkach. Wkrótce zatrudniono na stałe francuskiego guwernera, Mikołaja Chopina. Prawdopodobnie w Żelazowej Woli poznali się przyszli rodzice Fryderyka. Według Piotra Mysłakowskiego *charakter stosunków Ludwika i Chopinów można określić jako zależność pracodawcy i pracownika, ale o wyraźnym stopniu domowej zażyłości, z pewnym zatarciem różnicy statusu społecznego i materialnego. Taki właśnie bliski charakter ich stosunków leżał zapewne u podstaw twierdzeń o rodzinnym powiązaniu Justyny ze Skarbkami*. Chopinowie na stałe pozostawali w Żelazowej Woli do jesieni 1810 r., kiedy to przeprowadzili się do Warszawy w związku z rozpoczęciem przez Mikołaja Chopina pracy w Liceum Warszawskim. Od tego czasu obie rodziny utrzymywały przyjacielskie stosunki i odwiedzały się przy licznych okazjach, zarówno w Warszawie, jak i w Żelazowej Woli, która już od 1818 r. w wyniku sprzedaży przeszła w ręce synów hrabiny Skarbkowej (najpierw Fryderyka, później Michała).

 Kościół św. Rocha i św. Jana Chrzciciela w Brochowie

5 BROCHÓW

Kościół św. Rocha w Brochowie to ważne miejsce dla rodziny Chopinów. 28 czerwca 1806 r. Mikołaj Chopin i Tekla Justyna z Krzyżanowskich wzięli ślub przed ołtarzem brochowskiej świątyni. W tym samym miejscu 23 kwietnia 1810 r., w Wielkanoc, został ochrzczony Fryderyk Franciszek Chopin. Chopinowie za ojca chrzestnego swojego syna uznawali Fryderyka Skarbka, jednak w metryce chrztu wpisany jest Franciszek Grembecki z Cieplin, być może pełniący obowiązki *per procura* w czasie uroczystości. Matką chrzestną jedynego syna Mikołaja i Justyny została Anna Skarbkówna, późniejsza Wiesiołowska. W Brochowie odbył się również ślub najstarszej siostry Chopina – Ludwiki, która w rodzinnej parafii wyszła za Józefa Kalasantego Jędrzejewicza w 1832 r. Prawdopodobnie Chopinowie odwiedzali Kościół św. Rocha podczas każdego pobytu w Żelazowej Woli. Położona nad brzegiem Bzury świątynia jest jedną z niewielu w Polsce bazylik obronnych. Pierwszy kościół w Brochowie powstał prawdopodobnie jeszcze przed 1113 r., za rządów Władysława Hermana. Około 1350 r. rozpoczęto budowę kościoła murowanego. Dzisiejszą formę bazyliki uzyskała po przeprowadzonej przez Olbrachta Adriana Lasockiego przebudowie

zakończoną w 1665 r. Zbudowany z czerwonej cegły kościół zwieńczony jest trzema cylindrycznymi wieżami i otoczony murem z narożnymi bastionami. We wnętrzu świątyni (obecnie pod wezwaniem św. Rocha i św. Jana Chrzciciela) o historii Chopinów przypominają tablice pamiątkowe, a także zachowana do dziś chrzcielnica, używana w parafii już w pierwszej połowie XIX w.

Zbliżając się do głównej bramy kościoła po lewej stronie, warto zobaczyć zabytkową rzeźbę św. Rocha – patrona parafii.

brochow.pl
brochow-parafia.pl

W parafialnej księdze chrztów data 22 lutego 1810 r. została zapisana jako dzień urodzenia Fryderyka Chopina. Przez wiele lat podawano ją w literaturze poświęconej kompozytorowi i utrwaliła się jako właściwa. Tymczasem Chopin oraz jego rodzina podawali zawsze 1 marca jako prawdziwą datę urodzenia. Kontrowersje wokół daty narodzin kompozytora dotyczą nie tylko daty dziennej. Istnieje wiele przesłanek, by podważyć zarówno dzień, miesiąc, jak i rok urodzenia kompozytora.

KOŚCIÓŁ ŚW. ROCHA W BROCHOWIE WG OSKARA SOSNOWSKIEGO

Kościół w Brochowie ulegał poważnym zniszczeniom w czasie obu wojen światowych i był za każdym razem odbudowywany. W latach 2008–2009 świątynia przeszła gruntowną restaurację w ramach programu „Fryderyk Chopin 2010”. Przywrócono m.in. malaturę ścian i sklepienia. Wyposażenie jest współczesne, natomiast zachowały się figury świętych dominikańskich z XVIII w., chrzcielnica, ocalała z bombardowania w 1914 r. drewniana figura Chrystusa, a w podziemiach groby rodu Lasockich. O Chopinach przypominają tablice pamiątkowe oraz gablota z kopią metryki chrztu kompozytora.

Ozdobna malatura sklepienia i ścian wykonana w ramach restauracji kościoła przed 2010 r.

Prezbiterium, po obu stronach ołtarza pochodzące z XVIII w. figury świętych

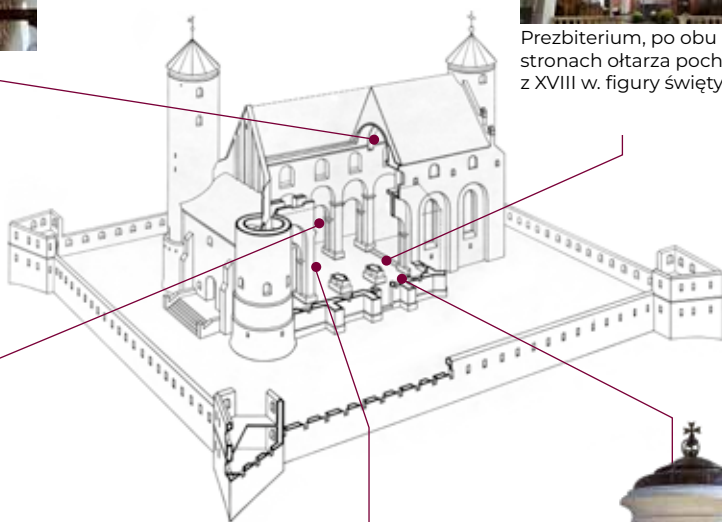

Figura Chrystusa ocalała ze zniszczeń I wojny światowej

Tablica upamiętniająca chrzest Fryderyka Chopina, obok tablica upamiętniająca ślub rodziców Chopina oraz jego siostry Ludwika

Chrzcielnica, przy której 23 kwietnia 1810 r. ochrzczony został młody Fryderyk Chopin

📷 Pomnik Fryderyka Chopina w Sochaczewie

6 SOCHACZEW

Sochaczew leży na trasie z Warszawy na Śląsk i do Ziemi Dobrzyńskiej, którą Chopin podczas licznych podróży wielokrotnie przemierzał. Wiadomo też, że odwiedzał Sochaczew przy okazji wizyt w Żelazowej Woli.

Najciekawsza historia związana z pobytem Chopina w Sochaczewie wydarzyła się latem 1830 r. Dwudziestoletni kompozytor przyjechał z Michałem Skarbkiem do obozu trzeciej brygady piechoty na zaproszenie wielkiego miłośnika muzyki – generała Piotra Szembeka. Żołnierze stacjonowali wówczas w byłym klasztorze dominikanek na wzgórzu nieopodal ruin Zamku Księżąt Mazowieckich. Ze wspólnego grania nic wtedy nie wyszło, ale

Tempo życia Chopina bywało zawrotne. Zdarzyło mu się pojechać do Sochaczewa, dać tam koncert, zjeść obiad, wrócić do domu w Warszawie, pójść jeszcze tego samego dnia do Teatru Narodowego na wieczorne przedstawienie i, pomimo niewielkiego spóźnienia, usłyszeć pierwszy akt opery.

POMNIK CHOPINA

W sochaczewskim parku, u zbiegu ulic Warszawskiej i Traugutta, stoi pomnik poświęcony Fryderykowi Chopinowi. Na kamiennej podstawie umieszczono odlaną z brązu tablicę oddającą hołd największemu polskiemu kompozytorowi, a na stojącym obok obelisku zamontowano płaskorzeźbę profilu twarzy kompozytora. Autorem projektu i wykonawcą pomnika jest znany rzeźbiarz Mirosław Biskupski.

wkrótce pojawiła się kolejna okazja, a raczej została stworzona: 29 sierpnia 1830 r. Fryderyk niemal uprowadzono z domu w Warszawie i specjalnie dla niego podstawioną „szybką bryczkę” z zapasem koni przywieziono do wojskowego obozu. *Byłem też onegdaj w Obozie u jen. Szembeka po raz wtóry* – pisał w liście Fryderyk. *Trzeba Ci wiedzieć, że on zawsze w Sochaczewie konsystuje i z Michałem się umówił, żeby mnie do niego zawiózł. Gdy to jednak nie przyszło do skutku, Czaykowskiego [...] adiutanta naślą i mnie tam do niego wzięli.* W zaimprovizowanym koncercie wzięła udział orkiestra pułkowa, zagrał także

MIĘDZYNARODOWY FESTIWAL CHOPINOWSKI NA MAZOWSZU

W Sochaczewie od 1993 r. odbywa się festiwal chopinowski, który zyskał z czasem rangę imprezy międzynarodowej. Uczestnicy wykonują utwory Fryderyka Chopina oraz Jana Sebastiana Bacha, którego idee twórcze znalazły szczególny wyraz w dziele naszego największego kompozytora. Wykonawców ocenia jury składające się z wybitnych pedagogów muzycznych i pianistów z Polski i zagranicy.

sam generał Szembek, o którym Chopin pisał: *Jest bardzo muzykalny, gra dobrze na skrzypcach i jest zabity Paganinista, a zatem do tej dobrej kasty muzykantów należy*. W obozie był fortepian, na którym Fryderyk wykonał swoje kompozycje, m.in. *Adagio z Koncertu fortepianowego f-moll*. Po zakończeniu popisów muzycznych czym prędzej odwieziono Chopina z powrotem do Warszawy.

Warownia Piastów Mazowieckich istniała w Sochaczewie już w XIII w., a pierwszy murowany zamek powstał w XIV w. Po przejęciu miasta przez Koronę Królestwa Polskiego w XV w. zamek był wielokrotnie przebudowywany. Największe zmiany, nadające budowlę charakter wczesnobarokowy, zostały wprowadzone w XVII w. na zlecenie króla Zygmunta III Wazy. Do dziś zachowały się jedynie fragmenty murów, wielokrotnie niszczone m.in. podczas potopu szwedzkiego i insurekcji kościuszkowskiej. Od początku XIX w. nie podejmowano żadnych działań w celu odbudowy, dlatego widok wzgórza zamkowego z ruinami niemal nie zmienił się od czasów wizyty Chopina w Sochaczewie. Obecnie, po rewitalizacji, pozostałości zamku znakomicie wkomponowują się w przestrzeń publiczną – z amfiteatrem i bulwarem nad Bzurą.

Muzeum Kolei Wąskotorowej

Ta filia Stacji Muzeum w Warszawie mieści się na terenie dawnego dworca Sochaczewskiej Kolei Dojazdowej. W salach muzealnych

zgrupowano eksponaty związane z pracą kolejarzy. Na zewnątrz znajduje się skansen kolejowy, w którym można podziwiać ponad 160 parowozów, lokomotyw, wagonów i innych pojazdów szynowych. To jedna z największych kolekcji tego typu w Europie. W zbiorach znajdują się m.in. tak unikatowe eksponaty, jak pojazd wzorowany na samochodzie marszałka Józefa Piłsudskiego, salonka generała Wojciecha Jaruzelskiego, samochód marki Warszawa dostosowany do jazdy po szynach czy wagon Koziołka Matołka.

Przez łąki i lasy

Dodatkową atrakcją oferowaną przez Muzeum od kwietnia do października jest sobotnia przejażdżka pociągiem Retro. Wycieczka zaczyna się od zwiedzania muzeum z przewodnikiem. Później pasażerowie wsiadają do pociągu, który z charakterystycznym gwizdem rusza przez miasto w stronę Kampinosu. Na pierwszej stacji przewodnik zabiera wszystkich chętnych na spacer po Puszczy Kampinoskiej. Kolejną atrakcją na trasie jest Osada Puszczańska w Tułowicach. Tuż obok zabytkowej stacyjki znajduje się urokliwy zakątek, gdzie na wielkiej i starannie zagospodarowanej polanie można wziąć udział w pikniku przy ognisku.

Chopinowskie przysmaki

W Sochaczewie można skosztować potraw inspirowanych upodobaniami kulinarnymi kompozytora. W restauracji Hotelu Chopin (hotelchopin.pl) serwowane jest m.in. specjalnie opracowane chopinowskie menu, łączące akcenty staropolskie i wpływy kuchni francuskiej. W sochaczewskich cukierniach nie brak także deserów i słodczych o „chopinowskich” nazwach (m.in. „Mazurek Chopinowski”, „Tort Chopinowski”).

sochaczew.pl
sochaczew.stacjamuzeum.pl

Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach

ŁÓW

w pobliżu

Łów, choć w latach 1506–1863 miał status miasta, dziś jest wsią. O jego miejskiej przeszłości świadczy układ urbanistyczny z centralnie położonym rynkiem. W 1506 r. ówczesni właściciele Łowa, Radzanowscy, uzyskali od króla Aleksandra przywilej na założenie miasta na prawie chełmińskim oraz organizowanie 4 jarmarków rocznie i 1 targu tygodniowo. Duże targi w Łowie odbywają się do dziś w pierwsze środy po 1 i 15 każdego miesiąca.

Najważniejszym zabytkiem Łowa jest późnobarokowy Kościół Parafialny pod wezwaniem Znalezienia Krzyża Świętego i Matki Bożej Królowej Polski ufundowany przez kasztelana sochaczewskiego Adama Lasockiego. Murowana świątynia została wzniesiona w 1781 r. jako budowla salowa z węższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Na przestrzeni wieków kościół był kilkakrotnie niszczony i odbudowywany.

Atrakcją turystyczną gminy Łów jest rezerwat uroczysko Rzepki. Na obszarze ok. 43 ha znajdują się siedliska roślin boru mieszanego i grądu. Przez otulinę rezerwatu Rzepki

prowadzi ścieżka dydaktyczna o długości ok. 7 km. Ponieważ sam rezerwat objęty jest ścisłą ochroną, szlak ten pozwala turystom bez szkody dla ekosystemu obcować z lokalnym bogactwem flory i fauny.

w pobliżu

MŁODZIESZYN

Malownicze krajobrazy okolic Bzury otaczają położoną w pobliżu Sochaczewa wioskę Młodzieszyn. Jednym z najciekawszych miejsc w Młodzieszynie jest zrewitalizowany etapami zabytkowy park, który powstał w XIX w. na powierzchni zajmującej prawie 5 ha. Na jego terenie wytyczono ścieżkę przyrodniczo-edukacyjną. Obok Parafii Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Młodzieszynie znajduje się dzwonnica – pamiątka po dawnym kościele z 1875 r. W czasie okupacji hitlerowskiej Niemcy zamordowali w tym miejscu około trzydziestu więźniów. W pobliskim Kamionie warto zwiedzić Kościół św. Michała Archanioła i św. Anny. Zabytkowe zespoły dworsko-parkowe znajdują się również w nieodległych Ruszkach oraz Witkowicach. Część obiektów przeszła renowację, pozostają jednak w rękach prywatnych właścicieli.

Europejskie Centrum Artystyczne, wnętrze

7 SANNIKI

Pierwsze zapiski o Sannikach pochodzą z czasów średniowiecza. Nazwa miejscowości wywodzi się od sań, w wyrabianiu których specjalizowali się mieszkańcy wsi. Sam pałac, w którym mieszkał niegdyś Chopin, jest obiektem historycznie autentycznym, nienaruszonym zębem czasu. Stał w ostatnich latach XVIII w.

XVIII-wieczne polichromie

W latach 2011–2013 przeprowadzono generalny remont pałacu i parku. Podczas prac w siedmiu pałacowych pomieszczeniach odsłonięte zostały oryginalne polichromie, które powstały pod koniec XVIII wieku i w ciągu pierwszych kilkudziesięciu lat XIX wieku. Badania naukowe potwierdziły ich oryginalność, a tym samym datę budowy pałacu na lata 1793–1796. To z kolei daje pewność, że to właśnie tutaj mieszkał niegdyś Fryderyk Chopin.

Tu tworzył Fryderyk Chopin

Fryderyk Chopin spędził w Sannikach wakacje 1828 roku. Przyjechał na zaproszenie szkolnego kolegi, Konstantego Prusaka. Lato minęło Fryderykowi na znakomitej

Z listu Fryderyka Chopina do Tytusa Woyciechowskiego z dnia 9 września 1828 r.: *Najdroższy Tytusie! Nie uwierzysz, z jakim upragnieniem oczekiwałem wiadomości o Tobie i o twojej Mamie; możesz więc sobie wystawić, jakie było moje ukontentowanie, gdym list dostał. Byłem wówczas w Sannikach u Prusaków. Całe tam lato spędziłem. — O zabawie tamtejszej nic Ci nie piszę, byłeś i Ty w Sannikach.*

zabawie, odpoczynku, spacerach i wycieczkach po okolicy. U muzykujących Prusaków nie brakowało dobrego instrumentu, toteż mógł grać do woli, a nawet pracować nad swoimi kompozycjami – udało mu się przeobrazić *Rondo C-dur* z jednego na dwa fortepiany i popracować nad *Triem g-moll*, kompozycji na fortepian, skrzypce i wiolonczelę.

Guwernantka

Z rodziną Prusaków zjechała na wakacje do Sannik również guwernantka Oleski, młodszej siostry Konstantego. Fryderyk spędzał wiele czasu na spacerach w rozległym parku, podczas których towarzyszyła mu wspomniana opiekunka. Kiedy w pewnym momencie

 Rzeźba Fryderyka Chopina i guwernantki w przepalacowym parku

okazało się, że guwernantka jest w ciąży, pierwsze podejrzenie padło na niczego nieświadomego Fryderyka. Szybko jednak wyjaśniło się, że ojcem dziecka jest tajemniczy N. Do dziś nie jest znane imię i nazwisko uwodziciela. Nie znamy nawet imienia guwernantki. Wszystko okryte jest wielką tajemnicą.

Sanniki na kartach historii **Od Siemowitów do Pruszków**

Majątek w Sannikach przez wieki należał do książąt mazowieckich, później był częścią dóbr królewskich dzierżawionych szlachcie. W połowie wieku XVIII dobra sannickie objęła we władanie rodzina Pruszków, a pierwszym dzierżawcą majątku został Tomasz Tadeusz. To on w latach 1793–1796 wybudował pałac w Sannikach. Obiekt początkowo posadowiony był na planie prostokąta i z założenia miał służyć jako letnia rezydencja rodziny. Spadkobiercą Tomasza Tadeusza został Aleksander Paweł, który powiększył pałac o północne skrzydło i wieżę z pawilonem, tworząc pierwszą na ziemiach polskich budowlę stylizowaną na włoską willę. Po śmierci rodziców sukcesorem spadku został Konstanty Pruszek, wielki przyjaciel Fryderyka Chopina, stąd sannicki watek kompozytora.

Sapiehowie i Natansonowie

Po śmierci Konstantego spadkobiercy odkryli, że majątek jest bardzo zadłużony. Zdecydowali o sprzedaży, a nowym właścicielem dóbr ziemskich wraz z pałacem został książę Leon Sapieha. Natomiast udział w cukrowni wybudowanej przez Konstantego wykupił żydowski kupiec i bankier, Samuel Natanson. W roku 1873 rodzina Sapiehów sprzedała swoją część dóbr sannickich rodzinie Samuela Natansona. Odtąd cały majątek pod nazwą dobra sannickie był w rękach Natansonów.

Antonina i Stefan

W roku 1909 odkupiła go od rodziny wnuczka Samuela Natansona, córka jego najmłodszego syna Jakuba, Antonina Maria, z męża Dziewulska. Antonina i Stefan byli ostatnimi właścicielami dóbr sannickich do zakończenia II wojny światowej. To właśnie oni w 1925 roku ufundowali mosiężną tablicę upamiętniającą pobyt Chopina w Sannikach.

Czasy PGR-u

Po II wojnie światowej majątek został przejęty przez Skarb Państwa, a od 1949 aż do 1993 roku funkcjonowało tu Państwowe Gospodarstwo Rolne. W latach 70. XX wieku

 Makieta starego dworu w Sannikach

powstał Społeczny Honorowy Komitet Przywracania Chopina Sannikom. Zasiadło w nim wiele znanych postaci, a wśród nich Jerzy Waldorff, prof. Wiktor Zin, Mirosław Hermaszewski, Włodzimierz Chećko, Jan Geisler.

Od pierwszego koncertu chopinowskiego do dzisiaj

W latach 80. XX wieku powstało sannickie Koło Towarzystwa im. Fryderyka Chopina. Wyremontowano salę koncertową, garderobę i salę wystaw czasowych. W lutym 1981 r. za fortepianem zasiadła Halina Czerny-Stefańska, a towarzyszył jej Wojciech Siemion. Od tamtego dnia koncerty chopinowskie odbywają się nieprzerwanie przez 10 miesięcy w roku. Ponadto od czerwca do sierpnia oferta wkracza do parku i muszli koncertowej. Mają tu miejsce najróżniejsze recitale fortepianowe, występy artystów muzycznych, festyny rodzinne z okazji Dnia Dziecka itp. W zespole pałacowo-parkowym w Sannikach swoją siedzibę ma również **Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina**. To samorządowa instytucja kultury, której współorganizatorami są Samorząd Województwa Mazowieckiego oraz Miasto i Gmina Sanniki.

Dom Pracy Twórczej

Pod tym hasłem kryją się pokoje gościnne zlokalizowane na piętrze pałacu oraz w muszli koncertowej. Wystarczy zadzwonić lub napisać, by spędzić udany weekend w cichym, spokojnym miejscu, w otoczeniu pięknej przyrody i z muzycznym dziedzictwem Mazowsza w tle.

Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina

96-500 Sanniki, ul. Warszawska 142
sanniki.pl, ecasanniki.pl
Punkt Informacji Turystycznej
tel. +48 24 268 11 08

W 1925 r. na ścianie pałacowej wieży wmurowano tablicę z napisem: *W tym dworze mieszkał Fryderyk Chopin w 1828 r.* Natomiast na terenie parku w Sannikach znajdują się dwa pomniki Chopina z brązu. Pierwszy, ustawiony w 1985 r., został wykonany przez Ludwikę Kraskowską-Nitschową. Drugi, autorstwa Bartłomieja Kurzei, odsłonięty w 2014 r., przedstawia Chopina przy fortepianie i wpatrzoną w niego guwernantkę Pruszków.

📷 Bazylika Katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku

8 PŁOCK

...dziś w Płocku całą pocztę przewrócę, była tam coś do mnie się znalazło – pisał Fryderyk Chopin 6 lipca 1827 r. z Kowalewa do rodziny w Warszawie.

Płock to duże miasto malowniczo położone nad Wisłą, historycznie jedno z najstarszych i najważniejszych na Mazowszu – w średniowieczu było stolicą Księstwa Warszawskiego. Na początku lipca 1827 r. Fryderyk Chopin wyruszył z hrabią Zboińskim w podróż do Gdańska. Wcześniej kompozytor kilka dni spędził w majątku hrabiego w położonym niedaleko Płocka Kowalewie. Przebywała tam wówczas cała najbliższa rodzina Zboińskiego: żona i trzy córki. Pobyt w przepięknej posiadłości upłynął w sielskiej atmosferze, głównie na przygotowaniach do dalszej podróży. W międzyczasie Ksawery Zboiński postanowił zafundować Fryderykowi zwiedzanie Płocka i osobiście służył mu za przewodnika po mieście. Z pewnością odwiedzili najstarszą dzielnicę Płocka oraz średniowieczne mury zamku z dwiema wieżami gotyckimi – Zegarową i Szlachecką. Wstąpili też do pięknie położonej na Wzgórzu Tumskim nad Wisłą katedry, a w niej do Kaplicy Królewskiej, w której

w 1825 r. umieszczono sarkofagi ze szczątkami dwóch władców Polski: Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. Chopin zachwycił się panoramą rozpościerającą się ze skarpy wiślanej. Podróżni zwiedzili też dzwonnice, klasztor pobenedyktynski, kościół dominikanów, a być może również nowy płocki ratusz, który powstawał w tych latach. Wybrali się także na płocką pocztę, na której Fryderyk spodziewał się odebrać list od rodziny.

Wzgórze Tumskie

Wzgórze Tumskie jest idealnym punktem widokowym. Góruje nad doliną Wisły, można więc z tego miejsca podziwiać panoramę rzeki i jej drugi brzeg. Szczególnie efektowne są oglądane stąd zachody słońca oraz iluminacja świetlna mostu.

Bazylika Katedralna Wniebowzięcia NMP

Płocka bazylika katedralna stoi na Wzgórzu Tumskim, które wznosi się nad doliną Wisły. Świątynia została konsekrowana w 1144 r. Choć na przestrzeni wieków była wielokrotnie przebudowywana, do dziś zachowały się pierwotne elementy architektoniczne. Kruchta oddziela od nawy głównej replika

 Muzeum Mazowieckie w Płocku – Oddział Art Déco

słynnych brązowych Drzwi Płockich, wykonanych dla katedry płockiej około 1154 r. w Magdeburgu. Pod północną wieżą bazyliki znajduje się Kaplica Królewska. W jej podziemiach spoczywają szczątki władców Polski – Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego oraz piętnastu książąt mazowieckich. Ściany zdobi bogata polichromia autorstwa Władysława Drapiewskiego.

Opactwo pobenedyktyńskie i fragment zamku książęcego

Naprzeciwko bazyliki katedralnej znajduje się opactwo pobenedyktyńskie i fragment zamku książęcego z Wieżą Szlachecką i Zegarową. Mieści się tu Muzeum Diecezjalne ze skarbcem, w którym zgromadzono niezwykle cenne przedmioty, m.in. herkę św. Zygmunta z XIV w., kielich Konrada Mazowieckiego z XIII w. czy gotyckie monstrancje. W drugim budynku muzeum, obok bazyliki, umieszczono zbiory archeologiczne oraz kolekcję około 100 pasów kontuszowych.

Plac Narutowicza

Plac Narutowicza otaczają zabytkowe budynki. Szczególnie interesujący jest Dom pod Trąbami pochodzący z przełomu XIV i XV w.

To dawna kanonia i seminarium duchowne. W Domu pod Opatrznością mieści się obecnie Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, która ma w swoich zbiorach cenne zabytki piśmiennicze, m.in. rękopis sprzed tysiąca lat zawierający łaciński tekst z biblijnej Księgi Mądrości, autografy Adama Mickiewicza i Tadeusza Kościuszki oraz tak rzadkie starodruki jak *O obrotach sfer niebieskich* Kopernika z 1543 r. W bibliotece znajduje się również jedyna w kraju kolekcja 80 grafik Francisco Goi *Caprichos*.

Muzeum razy siedem

Wizyta w Płocku to znakomita okazja do zwiedzenia pięknych, nowoczesnych i różnorodnych oddziałów Muzeum Mazowieckiego. Przy ul. Tumskiej znajduje się wspaniała Kamienica Secesyjna z kolekcją mebli, strojów i biżuterii z epoki. Oddział Art Déco zachwycą wystawą z czerwonym samochodem w wersji cabrio. W XIX-wiecznej bożnicy przy ul. Kwiatka mieści się oddział opowiadający historię Żydów mazowieckich. A to dopiero początek, bowiem oddziałów muzeum jest aż siedem.

Muzeum Mazowieckie w Płocku

muzeumplock.eu

Stary Rynek

Na płockim rynku ruch jak za czasów średniowiecza, ale poza tym sporo się zmieniło. Dawniej znajdowały się tu zajazdy, oberże i sklepy. Pośrodku stał gotycki ratusz z wieżą, a przed nim szafot. Kamienice, które otaczają dziś rynek, powstały na przełomie XVIII i XIX w. Nowy ratusz został wybudowany w latach dwudziestych XIX w.; w 1998 r. odrestaurowano go i uporządkowano jego otoczenie.

Centrum Informacji Turystycznej

ul. Stary Rynek 8
tel. +48 24 367 19 44
turystykaplock.eu

9 KOWALEWO

Chciałem wam, siostryllo, walczyka mego posłać, ale nie mam czasu pisać, bo tuż wsiadamy; jest teraz rano, godzina 8-ma (bo my nigdy przed 7 nie wstajemy). Powietrze świeże, słonko ślicznie świeci, ptaszki świergocą, strumyka nie ma, boby mruczały, ale za to jest staw i żaby ślicznie śpiewają – pisał w Kowalewie Fryderyk Chopin.

 Autograf listu Fryderyka Chopina pisanego z Kowalewa do rodziny, 6 lipca 1827

Malowniczo położona posiadłość hr. Ksawerego Zboińskiego była punktem wypadowym ich podróży na Pomorze podczas letnich wakacji w 1827 r. Młody Chopin spędził

Hrabia Franciszek Ksawery Zboiński urodził się w 1795 r. w Kozłowie. Jego przodkowie pochodzili ze Zboińskich herbu Ogończyk ze Zbójna i Ossówki. Był synem szambelana królewskiego Jana Nepomucena Zboińskiego i Joanny z Jeżewskich, dziedzicem dóbr kozłowskich na Pomorzu. Kozłowo było ordynacją (czyli wielkim majątkiem rodowym) położoną w powiecie świeckim w Prusach Królewskich. Hrabia Zboiński był ponadto właścicielem Kowalewa, Lubczy i Dziewanowa. Ożenił się 4 listopada 1818 r. w Radzanowie w powiecie mławskim z Antoniną Niemojewską herbu Rola i miał z nią trzy córki, które – jako kilkulatki – Chopin poznał podczas pobytu w Kowalewie. O dużej zażyłości Zboińskiego z rodziną Chopinów świadczyć może fakt, że w 1815 r. hrabia został poproszony, by zostać ojcem chrzestnym ich najmłodszej córki Emilii. W późniejszych latach hrabia Zboiński wyemigrował i wrócił dopiero ok. 1839 r. W latach 40. aktywnie występował przeciwko zaborcy, za co osadzono go w więzieniu. Zmarł w 1853 r. w Świeciu.

w Kowalewie zaledwie kilka dni, za to w cudownej sielskiej atmosferze i w towarzystwie najbliższej rodziny hrabiego: jego żony i trzech kilkuletnich córek. O jednej z nich, Kamili, wspomina w dalszej części listu: *Ależ najzabawniejszy jest koss, co przed oknami awantury wyśpiewywa, a po kosie najmłodsza Kamilka Pana Zboińskiego, co jeszcze dwóch lat nie ma, polubiła mię i paplocze, że „Kagila koteć pana koteć”*. Nie wiadomo, jak wyglądał w pierwszej połowie XIX w. majątek w Kowalewie. Należał do rodziny Zboińskich do 1843 r., kiedy kupił go Krystyna Fink. Do dziś zachował się jedynie zrujnowany dwór, wzniesiony przed 1859 r. dla Antoniego Jabłońskiego, do którego wówczas należało Kowalewo. Zbudowano go prawdopodobnie w tym samym miejscu, w którym znajdowała się posiadłość, w której gościł w 1827 r. Chopin.

 Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu

10 SIERPC

Sierpc nie jest związany z mazowieckimi podróżami Fryderyka Chopina. Nie istnieją żadne relacje ani dokumenty świadczące o pobycie kompozytora w tej miejscowości. Jednak to właśnie tu powinien przyjechać turysta, aby na własne oczy zobaczyć, jak wyglądało Mazowsze i jak żyli jego mieszkańcy w czasach, kiedy Chopin żył i tworzył na tym terenie. Wizyta w **Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu** to prawdziwa podróż w przeszłość, możliwość spotkania z rodzimą historią oraz obrzędowością wsi mazowieckiej.

Skansen położony jest na styku rzek Sierpienicy i Skrwy, na terenie o powierzchni ponad 60 ha. Ekspozycję tworzy jedenaście chłopskich zagród z krytymi strzechą chałupami i budynkami gospodarczymi oraz karczma, kuźnia, wiatrak koźlak, kościół i zespół dworski. Wygląd zagród wiernie odpowiada stanowi z czasów ich świetności. Wyposażenie wiejskich chałup oraz urządzenie samych zagród wskazuje na zróżnicowanie majątkowe ich właścicieli. Obok zamożnych zagród stoją ubogie chaty wyposażone tylko w niezbędne sprzęty. Co więcej, ustawienie budynków nie jest przypadkowe.

W skansenie zrekonstruowano układ przestrzenny wsi rządowej – najczęściej występującego na ziemiach polskich typu osad rolniczych. Autentyzmu dodają rozciągające się dokoła pola uprawne. Można sobie wyobrazić, że właśnie przez takie wsie przejeżdżał podczas podróży po Mazowszu Fryderyk Chopin.

Częścią ekspozycji skansenu jest też zespół dworski, który tworzą park krajobrazowy i zrekonstruowany budynek dworu z pięknymi wnętrzami przygotowanymi z ogromną dbałością o szczegóły i o zgodność historyczną. Całość dopełnia oryginalna siedemnastowieczna kaplica.

W salach ekspozycyjnych, które swoim wyglądem nawiązują do budynków folwarcznych, znajduje się galeria rzeźby z wystawą „Kolekcja rzeźby ludowej ze zbiorów Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu”, a także powozownia, w której można zobaczyć ekspozycję „Transport dworski w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu”.

Nie tylko budynki są ważne w sierpeckim muzeum, ale również ich otoczenie. Zadbane ogródki warzywne i kwiatowe przy chałupach, pasieki oraz zwierzęta sprawiają wrażenie, że wieś tętni życiem. W letnie

 Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu

weekendy w kuźni pracuje kowal, a przed nią gra kapela ludowa, w karczmie zaś mieści się punkt gastronomiczny i sklepik z pamiątkami. Wnętrza budynków urządzone są zgodnie z pełnionymi przez nie funkcjami, a wystrój chałup zmienia się zgodnie z rytmem pór roku.

W skansenie organizowane są wystawy czasowe, odbywają się również konkursy oraz wydarzenia związane z kultywowaniem tradycji ludowych. Wiosną można wziąć udział w powitaniu wiosny, czyli w obrzędzie przygotowania, spalania i utopienia marzanny. W Niedzielę Palmową w kościele na terenie skansenu odprawiana jest msza i odbywa się konkurs na najładniejszą palmę. Zabawie towarzyszy muzyka ludowa grana na żywo przez zespoły folklorystyczne.

W samym Sierpcu warto zobaczyć stojący w centrum klasycystyczny ratusz. Budynek jest własnością Muzeum Wsi Mazowieckiej. Organizowane są w nim wystawy czasowe promujące kulturę lokalną, regionalną oraz kultury innych narodów. W ratuszu odbywają się również spotkania dla dzieci i młodzieży szkolnej związane z obrzędowością świąteczną i ludową.

W Sierpcu znajduje się kilka zabytkowych kościołów. Najstarszym z nich jest gotycki **Kościół farny św. Wita, Modesta i Krescencji**. Jego historia sięga XIV lub XV w.; po przebudowach wewnątrz jest barokowe, a ołtarz zawiera elementy rokokowe. W murach kościoła zachowały się fragmenty wcześniejszej romańskiej świątyni, która – według miejscowego podania – została wybudowana na ruinach świątyni pogańskiej. Ciekawy jest też gotycki **Kościół Ducha Świętego** z końca XV wieku. Zbudowano go z cegły na planie prostokąta. Jest to świątynia jednonawowa z niewyodrębnionym prezbiterium. Wybudował go prawdopodobnie murator Jan z Przasnysza z synami Mikołajem i Piotrem. Stoi na Starym Mieście. Wnętrze świątyni zdobi gotycka polichromia z początku XVI w., która została odkryta dopiero w 1958 r. w trakcie prac renowacyjnych.

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu

ul. Gabriela Narutowicza 64
09-200 Sierpc
tel. +48 24 275 28 83
mwmskansen.pl

📷 Scena powitania Fryderyka Chopina przed dworem w Rościszewie

11 ROŚCISZEWO

Dziś więc w Płocku, jutro w Rościszewie, pojutrze w Kikole, parę dni w Turznie, parę dni w Kozłowie i moment w Gdańsku i na powrót! – pisał Fryderyk Chopin 6 lipca 1827 r. w liście adresowanym do rodziny w Warszawie, wymieniając kolejne etapy planowanej podróży wakacyjnej. Młodzieniec towarzyszył w podróży na Pomorze hrabiemu Ksaweremu Zboińskiemu. Dziś trudno stwierdzić ze stuprocentową pewnością, czy Chopinowi udało się dotrzeć nad Bałtyk, lecz dzięki korespondencji kompozytora wiadomo, jakie miejscowości podróżni odwiedzili po drodze. Na pewno zatrzymali się na kilka dni w Rościszewie, historycznym gnieździe rodowym Rościszewskich herbu Junosza. W tym okresie wieś i majątek należały do rodziny Jeżewskich – przodków matki hr. Zboińskiego. Podróżnicy gościli w otaczonym pięknym parkiem późnobarokowym dworze. Podczas pobytu w Rościszewie Fryderyk wstąpił do pobliskiego Kościoła pod wezwaniem Opieki św. Józefa. Historia tej parafii sięga XIV w., lecz kościół, który odwiedził kompozytor, został zbudowany w latach 1779–1781 na miejscu poprzedniej murowanej

świątyni z końca XVI w. Kościół, podobnie jak dwór, ufundowany został przez Benedykta J. Jeżewskiego, generała wojsk koronnych. We wnętrzach zachowało się wiele cennych elementów z XVII i XVIII w., m.in. oryginalna barokowa ambona, natomiast obecny kształt świątyni to efekt rozbudowy w latach 30. XX w.

Osiemnastowieczny parterowy dwór z dwiema oficynami – dawna siedziba rodziny Jeżewskich – zachował się do dziś. W XIX i XX w. był kilka razy przebudowany. Pod koniec XX w. niemal popadł w ruinę, lecz w kolejnych latach zabytkowy kompleks parkowy wraz z dworem został zrewitalizowany. Po parku można spacerować odnowionymi alejkami w cieniu starych lip i jaworów pamiętających wizytę Chopina, a także odpocząć przy oczku wodnym. W odrestaurowanym dworze mieści się **Urząd Gminy Rościszewo**, a także **Izba Pamięci** poświęcona kompozytorowi. Przed budynkiem stoją drewniane figury naturalnych rozmiarów przedstawiające powitanie Chopina przybywającego do dworu.

📍 **Urząd Gminy, ul. Armii Krajowej 1**
rosciszewo.pl

MAZOWIECKI SYSTEM INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

WARSZAWA

Centrum Warszawskiej Informacji Turystycznej****

Stołeczne Biuro Turystyki,

Pałac Kultury i Nauki (wejście od ul. Emilii Plater)

Pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa

tel. +48 503 033 720

warsawtour.pl

Warszawskie Centrum Informacji Turystycznej**

Pl. Zamkowy 1/13, 00-267 Warszawa

tel. +48 22 635 18 81

wcit.waw.pl

PŁOCK

Centrum Informacji Turystycznej***

ul. Stary Rynek 8, 09-400 Płock

tel. +48 24 364 99 90, +48 24 367 19 44

turystykaplock.eu

SIEDLCE

Centrum Informacji Turystycznej****

ul. Pułaskiego 7, 08-110 Siedlce

tel. +48 535 068 593

pttksiedlce.pl

RADOM

Centrum Informacji Turystycznej (MOSiR)****

Pl. Dworcowy 2, 26-600 Radom

tel. +48 48 360 06 10, +48 793 456 783

cit.radom.pl

IŁŻA

Punkt Informacji Turystycznej –

Centrum Kultury i Turystyki**

Pl. 11 Listopada 2, 27-100 Iłża

tel. +48 537 458 111

turysta.ilza.pl

KORCZEW

Punkt Informacji Turystycznej*

ul. Księdza Brzóska 20a, 08-108 Korczew

tel. +48 25 631 20 22

tygiel doliny bugu.pl

KOZIENICE

Punkt Informacji Turystycznej Kozienickiego Domu Kultury****

ul. Warszawska 29, 26-900 Kozienice

tel. +48 48 611 07 50

dkkozienice.pl

MOŚCIBRODY

Punkt Informacji Turystycznej**

ul. Mościbrody 52, 08-112 Mościbrody

tel. +48 600 369 056

dwormoscibrody.pl

NOWY DWÓR MAZOWIECKI

Centrum Informacji Turystycznej****

ul. Bałki Murmańskiej 164

05-160 Nowy Dwór Mazowiecki

tel. +48 664 775 326

3rzeki.pl

OSTRÓW MAZOWIECKA

Punkt Informacji Turystycznej*

ul. 3 Maja 68, 07-300 Ostrów Mazowiecka

tel. +48 29 645 71 00

powiatostrowmaz.pl

PUŁTUSK

Punkt Informacji Turystycznej w Pułtusk przy Muzeum Regionalnym**

ul. Rynek 43, 06-100 Pułtusk

tel. +48 23 692 51 32

pultusk.pl

SANNIKI

Punkt Informacji Turystycznej***

ul. Warszawska 142, 09-540 Sanniki

tel. +48 24 268 11 08

ecasanniki.pl

SZYDŁOWIEC

Punkt Informacji Turystycznej***

Rynek Wielki 5a, 26-500 Szydłowiec

tel. +48 48 326 20 54

szydlowiec.pl

WARKA

Punkt Informacji Turystycznej w Muzeum Pułaskiego**

ul. K. Pułaskiego 24, 05-660 Warka

tel. +48 48 667 22 67

muzeumpulaski.pl

ŻYRARDÓW

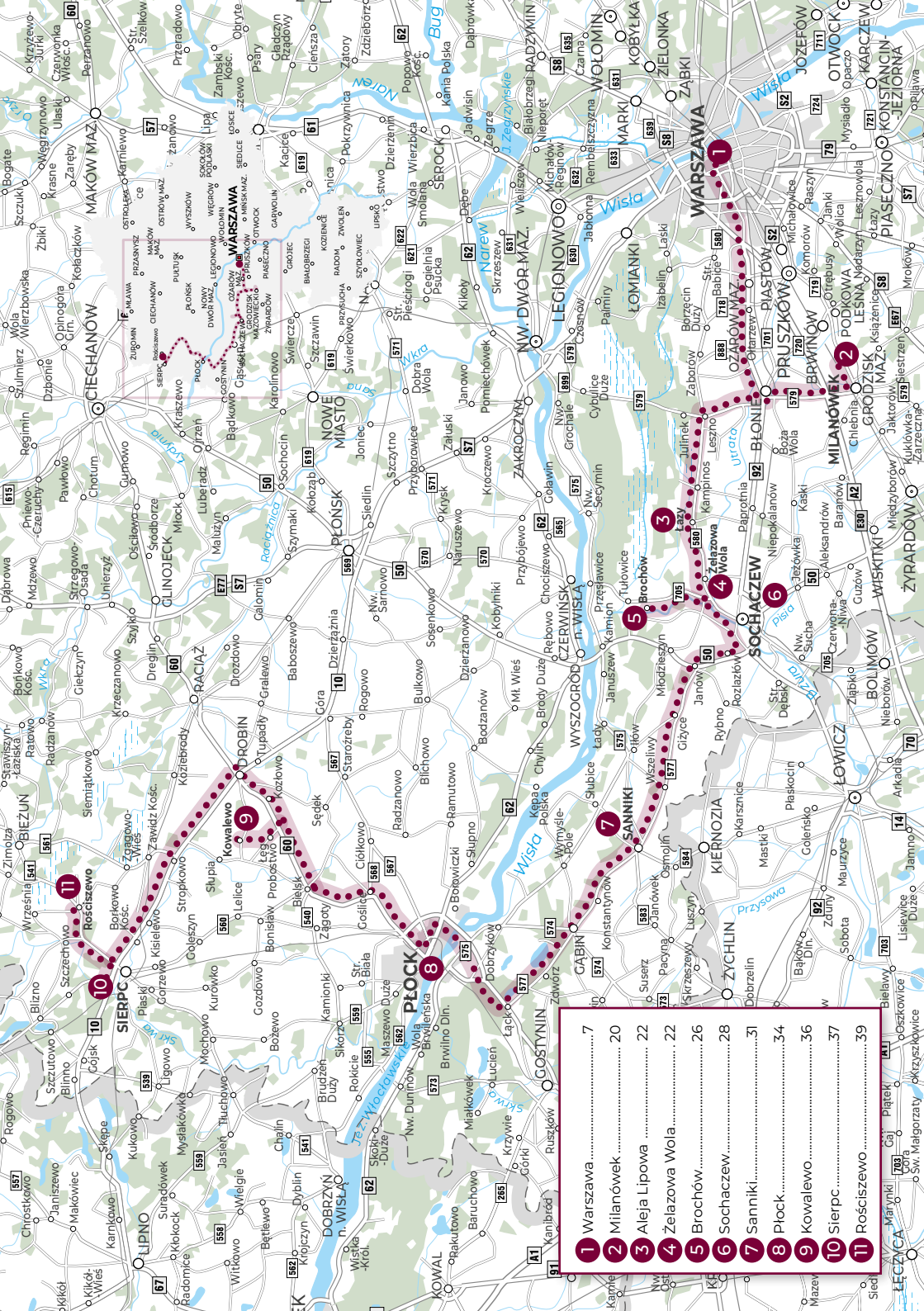
Centrum Informacji Turystycznej****

ul. 1 Maja 45, 93-300 Żyrardów

tel. +48 46 854 24 24

resursa.zyrardow.pl

1	Warszawa	.....	7
2	Milanówek	.....	20
3	Aleja Lipowa	.....	22
4	Zelazowa Wola	.....	22
5	Brochów	.....	26
6	Sochaczew	.....	28
7	Sanniki	.....	31
8	Plock	.....	34
9	Kowalewo	.....	36
10	Sierpc	.....	37
11	Rostkowo	.....	39

Poznaj inne szlaki:

Szlak Książąt
Mazowieckich

Szlak Bitwy
Warszawskiej 1920

Industrialne
Mazowsze

Mazowsze
na Filmowo

Fundusze Europejskie
dla Mazowsza

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Mazowsze.
serce Polski

Publikacja realizowana w ramach projektu pn. „Rozwój oferty szlaków turystycznych Mazowsza”
współfinansowanego z Funduszy Europejskich dla Mazowsza 2021-2027